VÄLISMINISTEERIUM

EESTI VÄLISPOLIITIKA ARENGUKAVA 2030

Tallinn 2020

Sisukord

Sissejuhatus 3
1. Välispoliitika valdkonda mõjutavad tulevikusuundumused 4
2. Välispoliitika seosed teiste valdkondade ning üleilmsete kestliku arengu eesmärkidega 5
3. Välispoliitika üldeesmärk 7
4. VÄLISPOLIITIKA STRATEEGILISED SUUNAD 8

STRATEEGILINE SUUND 1: 8
JULGEOLEKU KINDLUSTAMINE, RAHVUSVAHELISTE SUHETE STABIILSUS, KESTLIK ARENG 8
Olukorra analüüs 8
Olukorra analüüsi põhijäreldused 11
Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused 14

STRATEEGILINE SUUND 2: 20
VÄLISMAJANDUSPOLIITIKA TUGEVDAMINE 20
Olukorra analüüs 20
Olukorra analüüsi põhijäreldused 24
Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused 26

STRATEEGILINE SUUND 3: 30
EESTLASKONNA KAASAMINE VÕÕRSIL JA TÕHUSAD KONSULAARTEENUSED 30
Olukorra analüüs 30
Olukorra analüüsi põhijäreldused 33
Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused 35

STRATEEGILINE SUUND 4 (läbiv valdkond): 37
TUGEV VÄLISTEENISTUS 37
Olukorra analüüs 37
Olukorra analüüsi põhijäreldused 38
Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused 38

5. VÄLISPOLIITIKA VALDKONNA MÕÕDIKUD 41

Sissejuhatus

Välispoliitika arengukava on koostatud esimest korda ning see hõlmab riigi välispoliitilist tegevust aastani 2030. Arengukava on välja töötatud selleks, et tagada Eesti huvide elluviimine muutuvas keskkonnas.

Arengukavaga:

1) määratakse kindlaks strateegilised välispoliitilised eesmärgid ja tegevused nende elluviimiseks;
2) toetatakse Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse välispoliitikat käsitlevate strateegiliste alusdokumentide elluviimist;
3) kavandatakse koostöös teiste ametkondadega välispoliitilisi tegevusi ja vahendeid;
4) rakendatakse strateegilise planeerimise juhtimissüsteemi, mis on tegevuspõhise eelarve rakendamise eelduseks.

Eesti välispoliitika ülesanne on riigi ning kodanike julgeoleku ja heaolu kindlustamine ning huvide kaitsmine rahvusvahelistes suhetes.* Välispoliitika on ühtne ning teiste valdkondadega läbi põimunud, selle üldine edukus sõltub kõigi osaliste, sh era-, avaliku ja kodanikuühiskonna sektori koostööpõhimõtete selgusest ja toimimisest. Ülevaade välispoliitikaga seotud valdkondlikest arengukavadest ning Eesti panusest üleilmsetesse kestliku arengu eesmärkidesse on esitatud 4. peatükis.

Välispoliitika arengukava koostamisel on arvestatud tulevikusuundumusi (1. peatükk), hetkeolukorra analüüsi (4. peatükk) ning seal toodud põhijärelduste alusel on sõnastatud välispoliitika üldeesmärk (2. peatükk) ja strateegiline raamistik (3. peatükk). Olulised lisamaterjalid on esitatud arengukava lisas, sh kaasatud partnerite ja huvirühmade nimekiri, seosed teiste valdkondade ja läbivate teemadega, lisainfo arengukoostöö aluste kohta, ülevaade arengukava mõõdikutest, arengukava rahakava ning mõjude analüüs.

Arengukava koostamiseks moodustati juhtkomisjon, kuhu kuulusid kõigi ministeeriumide ja Riigikantselei esindajad. Juhtkomisjoni ülesanne oli seirata arengukava koostamist, teha selle eri etappides ettepanekuid ning tagada oma ministeeriumi seisukohtade esindamine. Lisaks kaasati arengukava väljatöötamisse kõik peamised partnerid ja huvirühmad, et tagada arengukava laiapindsus. Tihedat koostööd tehti Riigikogu komisjonidega, eelkõige väliskomisjoniga.

Arengukava koostamise ja elluviimise eest vastutab Välisministeerium, seda toetab valdkonna asjatundjatestkoosnev juhtkomisjon. Arengukava eesmärke viiakse ellu rakendusprogrammide ning Välisministeeriumi aastaplaani toel. Arengukava eesmärkide täitmisest teeb välisminister igal aastal ülevaate Riigikogule. Arengukava täitmist kajastavad ka rakendusprogrammid, mida uuendatakse igal aastal. Eelnimetatuga tagatakse, et arengukava on elav dokument. Pärast esimese programmiperioodi lõppu (2020—2023) tehakse arengukava vahehindamine, mille tulemuste alusel kaalutakse vajadust arengukava muuta. Arengukava muutmise võib algatada ka oluliste keskkonnast tulenevate muutuste tõttu. Järelhindamine tehakse pärast arengukava perioodi lõppu. Nii vahekui ka järelhindamist rakendatakse arengukava kõigi meetmete suhtes. Arengukava põhitekst ning lisad avalikustatakse Välisministeeriumi veebilehel. Lisasid uuendatakse vajaduse järgi.

* Välispoliitikat ja välissuhtlemist korraldatakse kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse, Vabariigi Valitsuse seaduse, välissuhtlemisseaduse ja muude õigusaktidega.

1. Välispoliitika valdkonda mõjutavad tulevikusuundumused

Maailmas toimuvad olulised ja tihti ettenägematud muutused ning Eesti peab olema valmis neile õigeaegselt reageerima ja oma huvisid kaitsma. See eeldab väliste arengusuundade pidevat jälgimist, mistõttu on koostöös valdkonna ekspertidega määratud kindlaks välispoliitikale enam mõju avaldavad tulevikusuundumused ning neid on arvesse võetud arengukava eesmärkide ja tegevuste kavandamisel.

Vastuseis euroopalikule väärtusruumile suureneb. Surve demokraatial, turumajandusel, inimõigustel ja õigusriigil põhineva väärtusruumi vastu suureneb kogu maailmas. Populismi mõju Lääne ühiskondadele, ühtsusele ja solidaarsusele kasvab. Eesti huvid on kõige paremini kaitstud just väärtustel ja reeglitel põhineva rahvusvahelise koostöö kaudu.

Pinged rahvusvahelistes suhetes kasvavad ning rahvusvaheliste institutsioonide ja reeglitel põhinev koostöö nõrgeneb. Toimetulek üleilmastumise mõjude, jätkuvate ja muutuva iseloomuga konfliktide ning suurenevate humanitaarkriisidega on järjest keerulisem. Jõu kasutamine või sellega ähvardamine eesmärkide saavutamisel kasvab. Jätkuvalt on pingete allikaks radikaliseerumine, terrorism, majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus ning ebaseaduslik ränne. Seetõttu tuleb veelgi kindlustada rahvusvahelisel õigusel põhinevat maailmakorda, toetada konfliktide rahumeelset lahendamist ja leevendada kriisides kannatanud inimeste olukorda.

Julgeolekuohtude mitmekesisus. Lisaks eelmises lõigus nimetatule võib ennustada selliste asümmeetriliste ohtude suuremat esiletõusu, mis ei tunne riigipiire ja mille allikad on raskesti tuvastatavad, kuid mille mõju julgeolekule on samaväärne kui traditsioonilistel julgeolekuohtudel.

Jõujooned maailmas on muutumas ning riikide konkurents teravneb. Iseloomulik on uute piirkondade esiletõus majanduse, innovatsiooni, tehnoloogia, tööstuse ja teenuste valdkondades, mis võib muuta väljakujunenud välis- ja julgeolekupoliitilisi jõujooni. Eesti senise välispoliitika teostamine eeldab nende muutuste arvesse võtmist.

Rahvastiku ja rändega seotud suundumused. Maailma rahvastik kasvab. Samal ajal läänemaailma, sh Eesti rahvastik vananeb ja kahaneb, mis toob kaasa vajaduse suurendada tööjõu kättesaadavust. Selles konkureerivad EL liikmesriigid nii üksteise kui ka teiste maailma riikidega. Suureneb rändesurve ja töökohtade mobiilsus ning kasvab linnastumine. Tööealiste inimeste osakaal rahvastikus järk-järgult väheneb, mis mõjutab tööjõuturgu ja eelarvekulusid, muu hulgas tervishoiu- ja sotsiaalkaitse alal.

Kliima ja keskkond ning toit. Globaalne rahvastiku juurdekasv, tarbimise kasv ja piiratud loodusvarade üha suurem kasutus ning kliimamuutused seavad surve alla keskkonna. Lisaks võib tulevikus väheneda toiduga kindlustatus, kasvada põllumajandusmaa ja puhta vee nappus. Samuti on ohuteguriks haiguste (sh pandeemiate) ja taudide levik. Sellised muutused võivad destabiliseerida rahvusvahelist olukorda, viia konfliktide ja kriisideni maailmas ning põhjustada rännet. Samal ajal kiirendavad need muutusedvajadust võtta kasutusele taastuvaid energiaallikaid ja uusi tehnoloogiaid ning kasutada loodusvarasid jätkusuutlikult.

Tehnoloogia areng ja innovatsioon. Uute tehnoloogiate ja digitaliseerumise osakaal majanduses kasvab. Aina enam on tähelepanu keskmesse tõusnud digisõltuvuse ja küberjulgeoleku teemad ning kübervõimete arendamine. Suureneb vajadus teha e-riigi kerksuse ning e-valitsemise alast koostööd. Eesti soovib olla üks valdkonna eestkõnelejaid maailmas, kuid see eeldab valdkonna järjekindlat edendamist ning asjakohase võimekuse arendamist.

2. Välispoliitika seosed teiste valdkondade ning üleilmsete kestliku arengu eesmärkidega

Nii nagu Eesti välispoliitika mõjutab ümbritsevat keskkonda, mõjutab Eesti välispoliitikat meid ümbritsev rahvusvaheline keskkond, sh riikide ja teiste välispoliitikas osalejate tegevus ning rahvusvahelised probleemid. Julgeolekuolukord pingestub ja reeglitel põhinev rahvusvaheliste suhete süsteem nõrgeneb. Euroopaliku väärtusruumi üleilmne mõju kahaneb. Väikese, avatud ja ekspordist sõltuva riigina on Eesti haavatav üleilmsetest muutustest.

Välispoliitikat soodustavad Eesti tugevused on:

-|- stabiilne äri- ja ettevõtluskeskkond ning tegusad Eesti ettevõtted;
-|- kindel sisejulgeolek;
-|- majanduse ja heaolu kasv;
-|- paindlikkus, vähene bürokraatia, uuendusmeelsus ja kiire otsustusvõime;
-|- üleilmne positiivne kuvand teatud valdkondades, nagu küberjulgeolek, e-riik, haridus ja teadus, turism, kultuur* ja riigivalitsemise kerksus;
-|- Eesti loomulik loodus- ja elukeskkond, jätkusuutlik toidutootmine, kaasaegne põllumajandus- ja kalandussektor, mis on üha tugevamalt integreerunud üleilmsete toidu- ja biomajanduse tarneahelatega;
-|- Eesti elanike ja ettevõtjate suurenenud huvi maailmas toimuva vastu;
-|- tugevad liitlassuhted ning rahvusvaheliste kohustuste täitmine julgeoleku- ja kaitsepoliitika valdkonnas;
-|- toimivad rahvusvahelised võrgustikud, Eesti välisesinduste võrk, riigi ja ettevõtjate väliskontaktid, sh riikides, kus Eestil välisesindusi ei ole.

Välispoliitika kujundamisel ja elluviimisel teeb Välisministeerium koostööd Riigikogu, ministeeriumide, Riigikantselei, Presidendi Kantselei, kodanikuühiskonna, erialaliitude, akadeemiliste ja teiste asutustega ning muude riikide ja rahvusvaheliste institutsioonidega.

Välispoliitika on ühtne ning teiste valdkondadega läbi põimunud. Ülevaade välispoliitikaga seotud valdkondlikest arengukavadest ning Eesti panusest üleilmsetesse kestliku arengu eesmärkidesse on esitatud allpool (joonis 1; täpsemalt lisades 2 ja 3). Välispoliitika omab tihedaid seoseid kõigi valdkonnapoliitikatega ning üleilmsete kestliku arengu eesmärkidega, kuid joonisel 1 on välja toodud olulisemad seosed. Välispoliitika valdkonna üldine edukus sõltub kõigi osaliste, sh era-, avaliku ja kodanikuühiskonna sektori koostööpõhimõtete selgusest ja toimimisest.

* arengukavas käsitletakse kultuuripoliitikat laiapõhjalise mõistena hõlmates endas ka spordipoliitika valdkonda

Joonis 1. Välispoliitika seosed teiste valdkondade ning üleilmsete kestliku arengu eesmärkidega

3. Välispoliitika üldeesmärk

Eesti välispoliitika lähtub Eesti Vabariigi põhiseaduses ja rahvusvahelises õiguses sisalduvatest väärtustest ja põhimõtetest, demokraatia, vabaduse, sealhulgas südametunnistuse-, usu- ja mõttevabaduse, turumajanduse, inimõiguste ja õigusriigi põhimõtete austamisest ning üleilmsetest kestliku arengu ja kliimapoliitika eesmärkidest. Välispoliitika ülesanne on kõigi poliitikavaldkondade potentsiaali realiseerimine rahvusvahelistes suhetes selleks, et tagada Eesti rahvuslike huvide igakülgne kaitse. Meie vastutus rahvana on ka panustada üleilmselt heaolu suurendamisse ning vaesuse ja kannatuste leevendamisse.

Üldeesmärgi saavutamist jälgime järgmiste mõõdikutega:

- Eksperdihinnang regionaalsele julgeolekule (Välisministeerium)
- ELi sidusus (ECFR EU Cohesion Monitor)
- Eesti positsioon konkurentsivõime edetabelis (Maailma Majandusfoorum)
- Eesti kohaolu ja mõju maailmas (Elcano)
- Arengukoostöö osakaal RKT'st (OECD DAC)

Välispoliitika üldeesmärk on:

-|- Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade, Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse kindlustatus rahvusvahelistes suhetes,

-|- heaolu kasv Eestis ning eestlaskonna huvide kaitse võõrsil;

-|- Eesti kasvav panus üleilmsesse kestlikku arengusse.

Üldeesmärki viiakse ellu välispoliitika kolme strateegilise suuna tugevdamisel: 1) julgeolek, rahvusvaheliste suhete stabiilsus ja kestlik areng; 2) välismajandus; 3) eestlaskond võõrsil. Arengukava elluviimise edukus sõltub välisteenistusest ja diplomaatidest ning heast koostööst partneritega. Välispoliitika tegevusi kavandades ja ellu viies arvestame läbivalt, et Eesti maine ja mõjukus kasvaks.

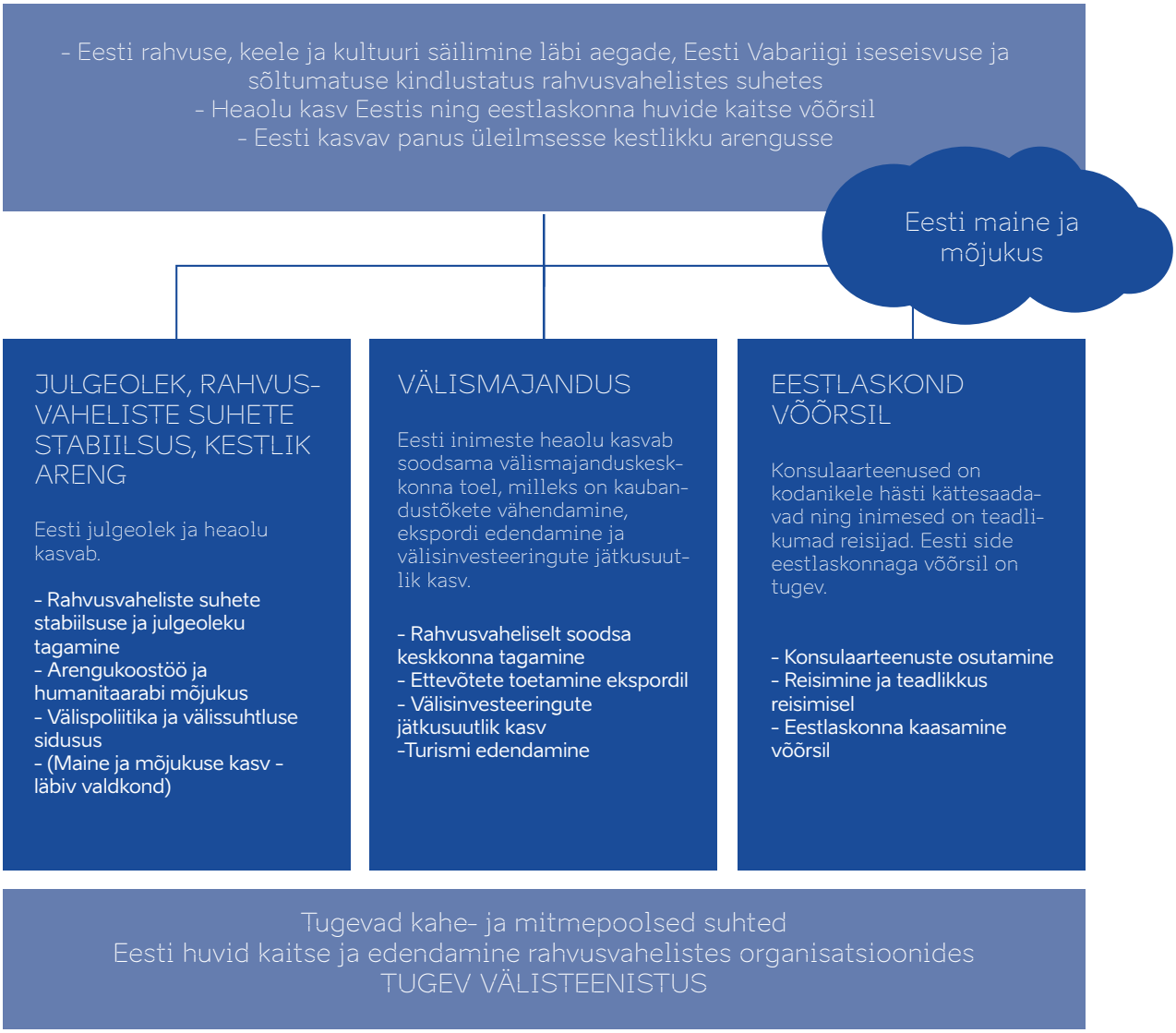

Joonis 2. Välispoliitika eesmärgid

4. VÄLISPOLIITIKA STRATEEGILISED SUUNAD

STRATEEGILINE SUUND 1:
JULGEOLEKU KINDLUSTAMINE, RAHVUSVAHELISTE SUHETE STABIILSUS, KESTLIK ARENG

Olukorra analüüs

Rahvusvaheliste suhete stabiilsus ja julgeolek

Välispoliitikal ja diplomaatial on Eesti julgeoleku kindlustamisel kaalukas roll. Arvestades hetkeolukorda maailmas ja tulevikusuundumusi, sh maailmakorra ja rahvusvaheliste jõujoonte muutumist ning mitmetahulisi julgeolekuohte, kasvab selle rolli tähtsus veelgi. Eesti julgeolekupoliitika siht on ennetada ohte ja julgeolekuohtude ilmnemisel nendele paindlikult reageerida. Välispoliitiline ja diplomaatiline tegevus Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioonis (NATO) ja Euroopa Liidus (EL) ning rahvusvahelisel tasandil laiemalt, sh pingete ärahoidmine ja vähendamine, stabiilsuse kindlustamine, terrorismivastane tegevus, relvastuskontroll ning usutavaks heidutuseks ja kollektiivkaitse rakendamiseks sobivate tingimuste loomine, võimaldab kindlustada Eesti riigi iseseisvuse ja sõltumatuse, rahva ja riigi kestmise, territoriaalse terviklikkuse, põhiseadusliku korra, elanikkonna turvalisuse ja kestliku arengu.

Vabadusel, demokraatial, turumajandusel, õigusriigil ja inimõiguste austamisel põhineva väärtusruumi üleilmne mõju väheneb ja vastukaal sellele suureneb. Maailmas on võimukeskusi, mis sooviksid toimida universaalsetest põhimõtetest lahknevate tõekspidamiste järgi.

Üleilmne julgeolekukeskkond on pingestunud ja konfliktide hulk, ka Euroopas ja selle vahetus naabruses, ei ole vähenenud. Mitmele juba varasemast ajast külmutatud vastasseisule pole lahendust leitud.

Ideoloogiline ja religioosne äärmuslus, sellest tulenev terrorism ning autokraatlikud valitsemismudelid on üleilmselt laiendanud oma kandepinda ning vastustavad järjest rohkem demokraatlikku maailma ja selle toimimise põhialuseid.

Euroopa julgeolekut mõjutab Venemaa välispoliitika kasvav agressiivsus, sõjalise jõuga ähvardamine ja selle kasutamine, mõjutustegevus ning teiste riikide siseasjadesse sekkumine oma eesmärkide saavutamiseks. Euroopa koostöine julgeolekusüsteem, mis põhineb usaldusmeetmetel, on nõrgenemas.

Euroopa julgeolekule avaldab mõju ka ebaseaduslik ränne, mida omakorda võimendab rahvusvahelise koostöö ning konfliktilahenduse aeglus ja vähene tõ¬husus ebaseadusliku rände tõkestamisel. Lisaks mõjutavad meid ohud, mis tulenevad keskkonna- ja kliimaprobleemidest. Kliimamuutused mõjutavad ökosüsteemi terviklikkust, mis omakorda mõjutab kõiki elu- ja tegevusvaldkondi. Samuti võib julgeolekut ohustada loodusõnnetusest või keskkonnareostusest põhjustatud hädaolukord Eestis või lähiümbruses ning bioloogilised ohud (piiriüleseid nakkused ja pandeemiad, taudid, kahjurid ning mürgid).

Selliste ohtude realiseerumise näiteks on COVID-19 pandeemia (2020), mis on tekitanud sügava üleilmse kriisi ja mille venimisel peame arvestama tõsiste tagajärgedega mitte ainult tervishoiule ja majandusele, vaid ka julgeolekule. Kriisi lühiajaline mõju väljendub muu hulgas globaalses rivaliteedis pandeemiaga toimetulekul ja surves sotsiaal- ja tervishoiusüsteemidele (mis võib mõjutada riikide sisepoliitilist toimimist), samuti on see mõju avaldanud riikidevahelisele usaldusele ja koostööle. Lisaks oleme tunnistajateks kriisi pikaajalistele mõjudele: negatiivsetele majanduslikele mõjudele, mida mõningal määral leevendavad riikide helded abipaketid; majanduse struktuursetele muutustele, sealhulgas suuremale automatiseeritusele ja digitaliseeritusele; konkurentsile ravimi ja vaktsiini väljatöötamisel, aga ka teadus- ja arenduskoostöö kasvavale rollile. Senistel reeglitel põhinev rahvusvaheliste suhete korraldus ja koostöö võib kriisi tagajärjel suurel määral muutuda. Pandeemia tõi eriti selgelt välja rahvusvahelise koostöö olulisuse üleilmsete väljakutsetega toimetulekul, mille jaoks on arengukavas tegevused planeeritud.

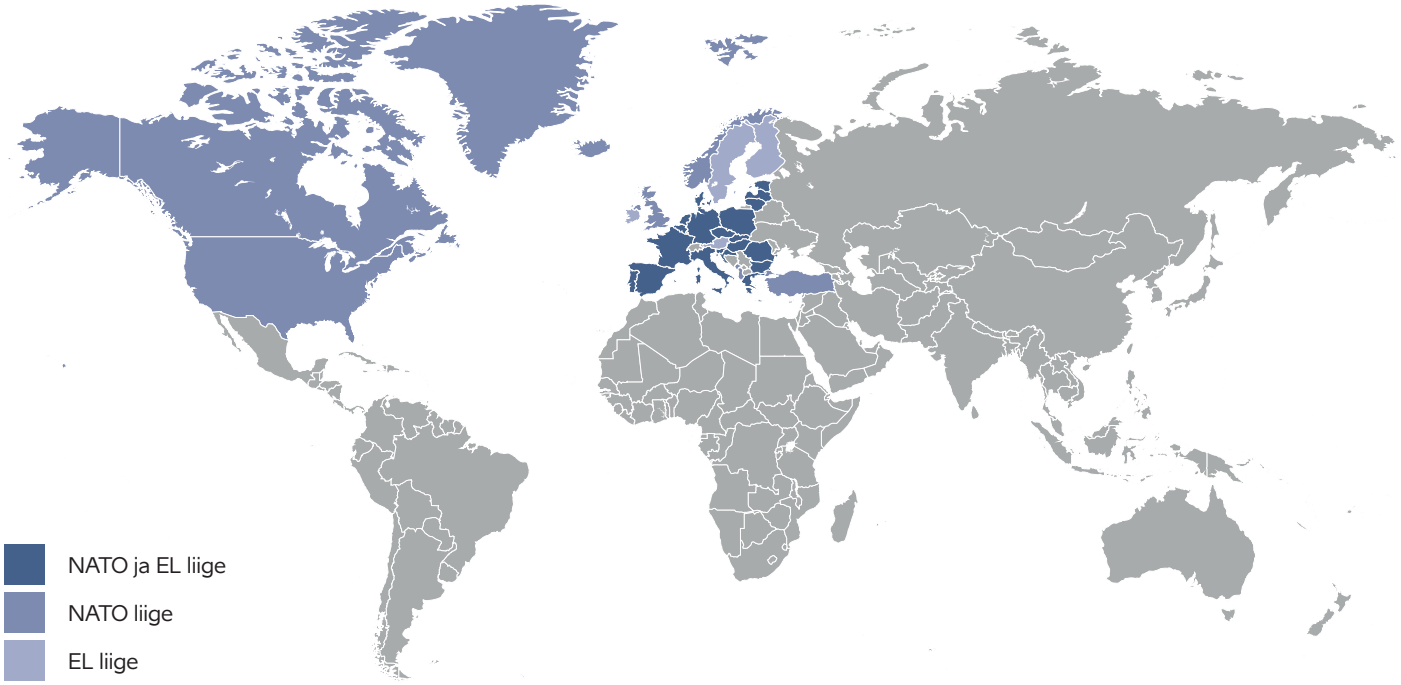

Joonis 3. ELi ja NATO liikmed. Allikas: Välisministeerium

ELi liikmesriikide (joonis 3) solidaarsus on sattunud surve alla. Mõne riigi majandusraskused ja neist välja kasvanud poliitiline ebastabiilsus ning ühe liikmesriigi otsus liidust lahkuda on tegurid, mis panevad liidu aluspõhimõtted proovile, nõrgendavad selle poliitilist mõju ning liitu koos hoidvaid sidemeid.

Viimastel aastatel oleme olnud tunnistajaks ebakõlade tekkimisele Atlandi-ülestes suhetes, millel on negatiivne mõju seni valitsenud põhimõttelisele üksmeelele välis- ja julgeolekupoliitilistes küsimustes. EL-i raames tehtav kaitsealane koostöö täiendab NATO kollektiivkaitset, kuid ELi kaitsekoostöö eesmärkide erinev mõistmine võib häirida NATO kollektiivkaitse põhimõtteid, millele Euroopa julgeolek on tuginenud. Paljude Euroopa liitlaste poliitilise tahte puudumine tõsta kaitsekulutused kokkulepitud tasemele võib mõjutada NATO jätkusuutlikkust tagada Põhja-Atlandi lepingu toimimine. NATO (joonis 4) on euroatlantilise julgeoleku ja kollektiivkaitse nurgakivi, Eesti huvides on kaasa aidata, et kõik liitlased jõuaksid aastaks 2024 õiglasema kulude jagamiseni ja hakkaksid seda nägema pikaajalise investeeringuna ühisesse julgeolekusse.

Ohupilt on viimastel kümnenditel muutunud keerulisemaks ja ohuallikad mitmekesisemaks. Esile on kerkinud asümmeetrilised ohud, mis ei tunne riigipiire ja mille allikad on raskesti tuvastatavad, kuid mille mõju julgeolekule on samaväärne kui traditsioonilistel julgeolekuohtudel. Tehnoloogia areng on toonud kaasa igapäevaelu digitaliseerimise, mis loob nii uusi võimalusi (näiteks ELi siseturu ja kaubanduse kontekstis) kui ka tekitab ohte, sh küberjulgeoleku vallas.

Meediamaastikul, eelkõige sotsiaalmeedias, levitatakse üha rohkem väärinformatsiooni, et mõjutada avalikku arvamust, kujundada otsustusprotsesse ning süvendada konflikte. Riigid, terrorirühmitused ja organiseeritud kuritegelikud ühendused kuritarvitavad küberruumi järjest enam.

Äärmuslike ja populistlike liikumiste mõju kasv ELi ja NATO liikmesriikides ning muudes demokraatlikes riikides on muutnud nii riigisisese kui ka riikidevahelise konsensuse saavutamise välispoliitilistes küsimustes keerulisemaks. Seetõttu ei tule välispoliitika kavandamisel ja teostamisel keskenduda mitte ainult välistele faktoritele, vaid arvestada ka muutusi demokraatlike ühiskondade sees ja vajadust tugevdada vastupanuvõimet pahatahtlikule välisele survele.

Arengukoostöö ja humanitaarabi roll kestliku arengu eesmärkide saavutamisel

Rahvusvaheliste kriteeriumide* järgi on Eesti kõrge sissetuleku ja väga kõrge inimarengu indeksiga riik. Sellest tulenevalt on Eestil moraalne kohustus, aga ka huvi anda panus üleilmse heaolu saavutamisse, arvestades oma võimalusi ja järgides rahvusvahelisi kokkuleppeid.

* Maailmapanga klassifikatsioon https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519
ÜRO Arenguprogrammi klassifikatsioon http://hdr.undp.org/en/composite/HDI

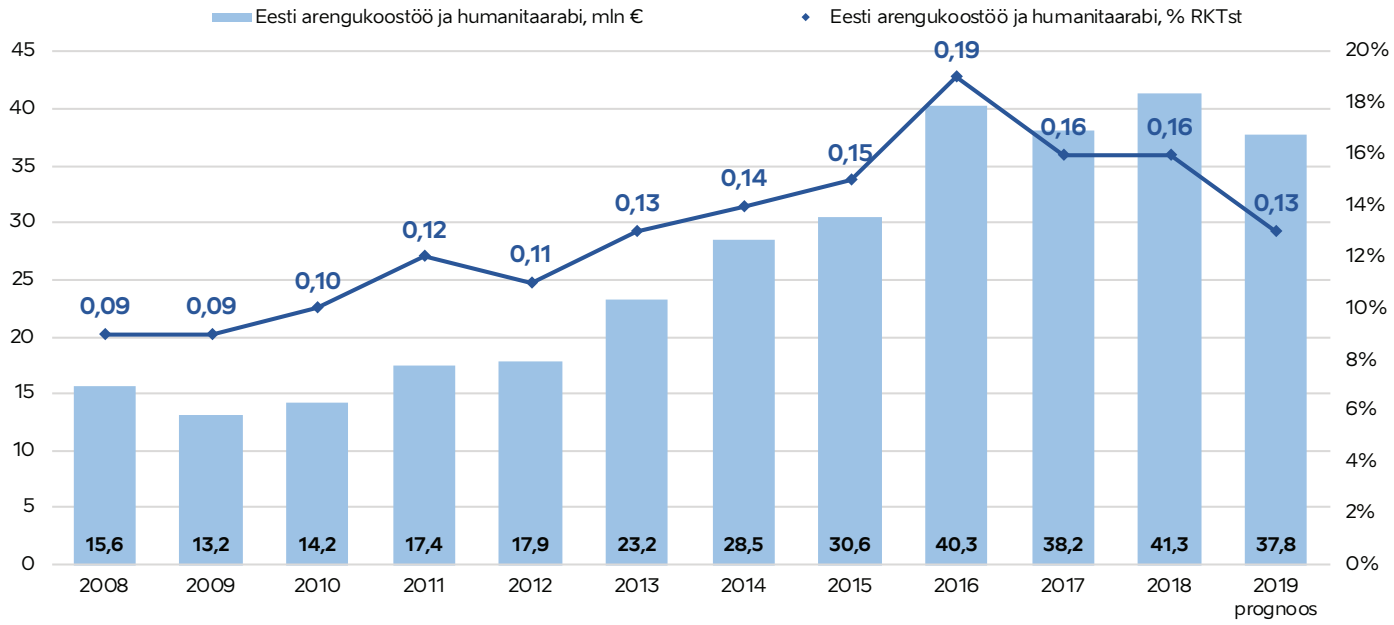

Joonis 4. Eesti panus arengukoostöösse ja humanitaarabisse.
Allikas: Välisministeerium

Eesti arengukoostöö* eesmärk on aidata kaasa üleilmse vaesuse kaotamisele ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Eesti poolt teistele riikidele osutatava humanitaarabi** eesmärk on päästa inimelusid ning abistada loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofides kannatanuid, pöörates eelkõige tähelepanu kõige haavatavamatele elanikkonnarühmadele.

EL on suurim üleilmne arengukoostöö doonor. ELi liikmesriigid on võtnud eesmärgi saavutada aastaks 2030 ametliku arenguabi osakaal 0,7% RKTst. Alates 2004. aastast ELiga ühinenud riikidel (sh Eestil) on selleks eesmärgiks 0,33% RKTst (vt joonis 5).

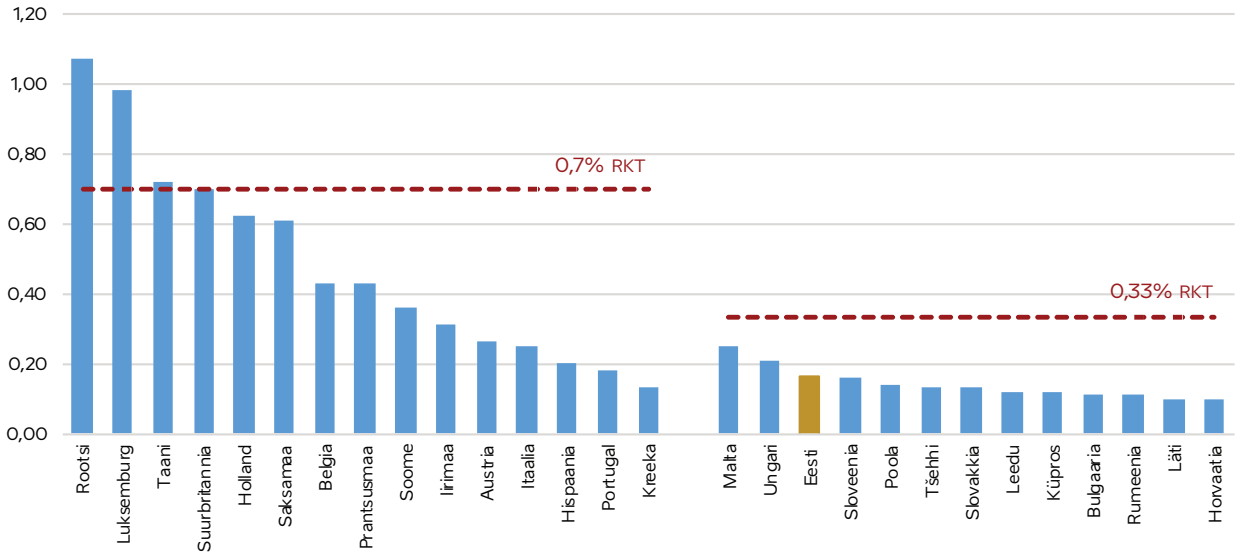

Joonis 5. Ametlik arenguabi ELis 2016. Allikas: Statistikaamet OECD ja Eurostati põhjal

* Arengukoostöö (development cooperation) on arenguriigile antav rahaline või materiaalne abi või oskusteave.

** Humanitaarabi (humanitarian aid) on teisele riigile antav rahaline või materiaalne abi, mille eesmärk on päästa loodus- või inimtegevusest põhjustatud katastroofide ajal või nende järel inimelusid, kaitsta inimesi ja vähendada nende kannatusi ning tagada inimväärseks eluks hädavajalik; samuti abi, mis on mõeldud nimetatud olukordade ennetamiseks ja nendele reageerimiseks valmisoleku parandamiseks.

Eesti arengukoostöö on seni keskendunud prioriteetsetele partnerriikidele, kelleks on Ukraina, Gruusia, Moldova, Valgevene ja Afganistan (vt täpsemalt lisa 4). ELiga assotsiatsioonilepingud sõlminud riikide puhul on Eesti pööranud põhitähelepanu selliste reformide toetamisele, mille eesmärk on tugevdada nende riikide lõimimist ELiga. Valgevene puhul on olnud esmatähtis koostöö kodanikuühendustega, nende tegevuse toetamine ja võimestamine. Eesti arengukoostöö Afganistanis on keskendunud julgeolekule, haridusele ning naiste ja tüdrukute olukorra parandamisele. Lisaks idapartnerluse suunale on oluline pöörata rohkem tähelepanu arengukoostöö tegevustele Aafrikas, muu hulgas seoses ELi-Aafrika partnerluse tähtsuse suurenemisega.

Humanitaarkriise on maailmas senisest rohkem ja nendega toimetulek rahvusvahelisele kogukonnale järjest keerulisem. Maailmamajanduse seisund on ebakindel ning kliimamuutuste ja ebavõrdsuse mõjud pingestavad ühiskondi ja pärsivad arengut. Eestil on välja arendatud rahvusvahelistele standarditele vastavad hädaolukordadele reageerimise üksused ning vastav kiire käivitusmehhanism.

Eesti arengukoostöö ja humanitaarabi rahvusvaheline nähtavus on olnud tagasihoidlik. Eesti ei ole saanud täiel määral kasutada võimalusi teha koostööd teiste doonoritega, osaleda rahvusvahelise poliitika kujundamises ja reeglistiku arendamises. ELi mestimise ja Taiexi programmides osalemiseks on vaja tõhustada Eesti-sisest koordinatsiooni, suurendada ametkondade valmisolekut kaasuda ja võimet konkurssidel tulemuslikult osaleda. Oluline on tugevdada ka organisatsioonide suutlikkust taotleda ELi vahenditest rahastust.

Arengukoostöö ja humanitaarabi kujundamiseks ja elluviimiseks vajalikku süsteemi tuleb edasi arendada. Näiteks on vaja välja töötada ja juurutada terviklik mõjude hindamise süsteem. Tõhustada on vaja ka teavitustegevust, et suurendada ühiskonna teadlikkust arengukoostööst ja humanitaarabist ning selle mõjust.*

Eesti rahvusvaheline maine ja mõjukus

Väikeriigi turvalisus, mõju ja osalus rahvusvahelises koostöös sõltuvad tema tuntusest ja mainest rohkem kui suurtel riikidel. Läbiv element Eesti rahvusvahelise maine tugevdamisel on toetuda meie tugevustele, sh e-riik, digitaalne identiteet ja e-teenused ning küberturvalisus, kultuurikoostöö ning haridus- ja teaduskoostöö tõhustamine ning rahvusvahelistumine. Kuid vaatamata sellele, et Eesti on neis valdkondades saavutanud teatud tuntuse, on veelgi vaja pöörata tähelepanu Eesti tutvustamisele ELis ja kolmandates riikides.

Välispoliitika ja välissuhtluse sidusus

Väikeriigi puhul on esmatähtis koostoimeline ja tõhus riigivalitsemine, sh välispoliitika ja välissuhtlemise suurem sidusus ning ühtne rahvusvaheline personalipoliitika. Samal ajal vajab tähelepanu ühiskonna teadlikkus välispoliitikast. Need tegurid on peamised, et tõhusamalt täita välispoliitika eesmärke.

Valdkondade ja välispoliitika eesmärkide elluviimist toetab Eesti rahvusvaheliste organisatsioonide aktiivse liikmesuse kaudu. Eesti on 303 rahvusvahelise organisatsiooni liige ning liikmemaksud kokku on 21,6 miljonit eurot aastas, millest 4,37 miljonit on Välisministeeriumi eelarves (2020. a riigieelarve seadus). Viimaste aastatega on see summa kasvanud umbes 1,9 miljoni võrra (2013. a riigieelarves oli 318 rahvusvaheliste organisatsiooni liikmemaksuks 19,7 mln eurot). Oluline on pidevalt jälgida vajadust osaleda rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuses, hinnata liikmemaksude summa suurust ning selle kooskõla saadud tulemustega.

Olukorra analüüsi põhijäreldused

Vajadus kasvatada Eesti panust mitmesugustes koostööformaatides, julgeolekuolukorra pingestumine ja rahvusvaheliste suhete muutumine eeldab Eestilt tihedamat koostööd liitlaste ja partneritega rahvusvahelistes organisatsioonides, kahepoolselt ja regionaalsetes formaatides.

Arvestades **USA rahvusvahelist kaalu**, Eesti ja USA ühiseid väärtusi ja seda, et ilma USA osaluseta ei ole võimalik toime tulla kõige tõsisemate ohtudega Eestile ja Euroopale, peab Eesti strateegiline põhieesmärk olema USA aktiivse osaluse kindlustamine Eesti julgeoleku tagamise kõigis aspektides. Samuti on väga oluline kasvav majanduslik koostöö maailma suurima majanduse ja tehnoloogilise arengu juhtriigiga, mis ühtlasi toetab strateegilise põhieesmärgi saavutamist ning panustamine ühisesse julgeolekusse.

* 2018. a Eurobaromeetri uuringu kohaselt oli Eesti ELi liikmesriikide seas arengukoostöö ja humanitaarabi teadlikkuse näitajate poolest viimaste hulgas. http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2202

Hübriid- ja küberohtude kasvu tõttu peab Eesti nendele teemadele senisest enam tähelepanu pöörama, eelkõige jätkama aktiivset võitlust hübriidohtudega, tooma esile vajadust kasvatada ühiskondade vastupanuvõimet inforünnakutele ning kinnistama Eesti rahvusvahelise eestkõneleja rolli, samuti tugevdama välisteenistuse võimekust käsitleda küberteemasid.

Kasvab vajadus lahendada üleilmseid probleeme (keskkonna ja kliimaprobleemid, terrorism, vaesus, majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus, pandeemiad, ebaseaduslik ränne jm). See suurendab vajadust tihedamalt suhelda Euroopa vahetute naabrite ja kaugemate riikidega ning nõuab suuremat panustamist kriisiennetusse, operatiivsesse koostööse, aga kindlasti ka arengukoostöösse ja humanitaarabisse.

Ühtsema välispoliitika ja välissuhtluse parema sidususe eesmärgil on oluline hoida ja suurendada sünergiat ministeeriumide, organisatsioonide peakorterite ja esinduste vahel, et tagada infovahetus ja vahendite maksimaalne kasutus.

Julgeoleku ja suveräänsuse tagamisel on **diplomaatial kaalukas roll**, seetõttu on kriitiliselt oluline arendada välisteenistuse võimekust (välispoliitiliselt kaalukates võrgustikes osalemine, Eesti võtmeteemadel eestkõneleja rolli kindlustamine, teatud piirkondade eripära tundmine).

Vaatamata sellele, et Eesti on teatud valdkondades saavutanud hea maine, on veelgi **vaja pöörata tähelepanu Eesti tutvustamisele ELis ja kolmandates riikides**, et saavutada julgeoleku ning majanduse eesmärke.

Nende järelduste alusel on arengukavas sõnastatud julgeoleku kindlustamise, rahvusvaheliste suhete stabiilisuse ning arengukoostöö ja humanitaarabi valdkonna eesmärgid, huvid ja tegevused nende saavutamiseks.

Rahvusvaheliste suhete ja julgeoleku tagamise eesmärgid 2030:

-|- Reeglitel ja rahvusvahelisel õigusel põhinev maailmakord on tugev.
-|- Euro-Atlandi ala julgeolekukord on kindel ja jagamatu.
-|- EL on toimiv, mõjukas ja ühtne ning Eesti selle tuumikus.
-|- Kahepoolsed ja regionaalsed suhted tagavad Eesti jaoks soodsa väliskeskkonna.
-|- Eesti on rahvusvaheliselt kübervaldkonna eestkõneleja.
-|- Arengukoostöö keskendub Eesti tugevuste edasiandmisele ning arengukoostöö panus ja mõju on kasvanud (arengukoostöö osakaal kasvab 0,33%ni RKTst).
-|- Eesti riigi maine ja mõjukus on kasvanud.
-|- Välispoliitika ja välissuhtluse sidusus on suurenenud.

Olulisemad poliitikamuudatused ja võime tugevdamine:

-|- Suurendame kohalolekut maailmapoliitikat mõjutavates ja majanduslikult olulistes riikides ning võimalikult paljudes NATO ja ELi liikmesriikides, et edendada Eesti huve.
-|- Tugevdame välisesindusi Läänemere regioonis ja tihendame riigisisest temaatilist koordinatsiooni, et edendada Eesti huve.
-|- Kasvatame märgatavalt küberjulgeolekuvõimet ning loome küberkompetentsi keskuse, et tagada Eesti rahvusvahelise eestkõneleja roll.
-|- Laiendame arengukoostöö Aafrikasse, eraldame poliitika kujundamise ja haldamise ning humanitaarabis panustame enam ennetusele.

Kujundame ja viime ellu uutel alustel rahvusvahelise personalipoliitika, et toetada eestlaste edukat kandideerimist strateegilistele ametikohtadele rahvusvahelistes organisatsioonides.
-|- Välispoliitika analüüsi- ja teadmispõhisuse kasvatamiseks loome alused mõjuanalüüsideks, uuringuteks ja stipendiumideks.
-|- Pöörame enam tähelepanu teavitustegevustele, et kasvatada teadlikkust välispoliitikast ning tugevdada Eesti kuvandit.

Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused

EESMÄRK 1.1: Eesti inimeste ja riigi julgeolek on tagatud ning heaolu kasvab

Eesmärgi saavutamist jälgime järgmiste mõõdikutega:

-|- Eesti inimeste toetus ELile (Eurobaromeeter)
-|- Eesti inimeste toetus NATO-le (Kaitseministeerium)
-|- Eesti võime luua ELi's koalitsioone (European Council on Foreign Relations - ECFR))
-|- Positsioon küberjulgeoleku edetabelis (National Cyber Security Index edetabelis)

HUVI: Kehtiv reeglitel põhinev rahvusvaheliste suhete süsteem püsib ja tugevneb

- **Eesti toetab igakülgselt reeglitel ja rahvusvahelisel õigusel põhineva maailmakorra säilimist**

- Toetame rahvusvaheliste relvastus- ja eksportdikontrolli režiimide toimimist.
- Aitame süsteemselt kaasa Eesti esindajate mõjukatele ametikohtadele pürgimisele ÜROs, ELis ja NATOs ning teistes rahvusvahelistes organisatsioonides.
- Viime koostöös samameelsete riikidega ellu ÜRO Julgeolekunõukogu reformi, et julgeolekunõukogu vastaks aktuaalsetele väljakutsetele rahvusvahelistes suhetes.
- Suurendame panust ÜRO rahuvalve tegevusse ning tsiviilmissioonidesse koordineeritult ning koostöös kõigi asjaomaste ametkondadega.
- Seisame hea rahvusvahelise õiguse järjekindla kohaldamise eest, sh küberruumis.
- Arendame Välisministeeriumi rahvusvahelise õiguse eksperditeadmisi aktuaalsetes valdkondades.

- **Rahvusvahelise õiguse rikkumine toob rikkujale kaasa tagajärjed**

- Juhime rahvusvahelise õiguse rikkumistele järjekindlalt tähelepanu, omistades neid konkreetsetele toimepanijatele.
- Toetame rahvusvahelist sanktsioonipoliitikat, kasvatame Välisministeeriumi ja teiste asjakohaste asutuste eksperditeadmisi.
- Toetame rahvusvaheliste kriminaalkohtute tegevust, et võidelda karistamatusega.
- Saavutame Eesti kohtuniku valimise Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kohtunikuks.
- Toetame poliitiliselt ja materiaalselt agressiooni ohvriks langenud riike.

- **Põhiõigused ja vabadused on kaitstud**

- Seisame demokraatia ja õigusriigi põhimõtete järjekindla rakendamise eest.
- Toetame inimõigusi väärtustava õigusruumi loomist ja tugevdamist maailmas, sh inimõiguste kaitsmist infoühiskonnas, tehisintellekti kasutamisel, piiriülese kuritegevuse vastu võitlemisel ja väljendusvabaduse kaitsel ning konfliktiolukordades.
- Kaitseme ja tugevdame Euroo¬pa ja ÜRO inimõiguste konventsioonisüsteemi.
- Toetame ja panustame tugevasse ELi inimõiguste poliitikasse maailmasEdendame naiste ja laste õigusi, naiste võimestamist ja võrdõiguslikkuse põhimõtteid ning toetame võitlust naistevastase vägivallaga.
- Toetame võrdse kohtlemise ja võrdsete võimaluste tagamist.
- Oleme aktiivsed Euroopa Inimõiguste Kohtus, Euroopa Liidu Kohtus, ÜROs ja teistes rahvusvahelistes organisatsioonides ja kehamites.
- Suurendame koostööd teadus- ja haridusasutuste, mõttekodade, vabaühenduste ja teiste partneritega.
- Toetame kodanikuühiskonna tugevdamist, vabaühenduste kaasamist demokraatia edendamisse.
- Panustame infoühiskonna inimõiguste kaitse ja muude põhimõtete väljatöötamisse.
- Kaitseme arvamus- ja sõnavabadust ning meediavabadust, sh virtuaalmaailmas.
- Seisame usu- ja veendumusvabaduse ning usuliste vähemuste kaitse eest maailmas.
- Seisame põlisrahvaste (sh soome-ugri sugulasrahvaste) õiguste eest ning toetame maailma kultuurilise ja keelelise mitmekesisuse säilimist ja arengut.

HUVI: Kindel Euro-Atlandi ala julgeolekukord

- **NATO-l on poliitiline ja sõjaline valmisolek ning**

võime tagada liitlaste julgeolek

- Panustame NATO kõigi kolme tuumikülesande täitmisse: kollektiivkaitsesse, kriisiohjesse ja koostöisesse julgeolekusse, hoides nende vahel sobivat tasakaalu.
- Taotleme NATO heidutus- ja kaitsevõime tugevdamist, tagades toimivad plaanid, regulaarsed õppused ning liitlaste sõjalise kohaloleku järjepidevuse ja jätkusuutlikkuse. Selleks osaleme kollektiivkaitse arendamisel, missioonidel ja operatsioonidel.
- Lähetame rohkem töötajaid NATO rahvusvahelisse sekretariaati ja eksperte oivakeskustesse.
- Toetame NATO partnerlussuhete arendamist, sh usaldusfondidesse raha eraldamise kaudu.

- **ELi ja NATO võimalikult suur sisemine ühtsus, omavaheline solidaarsus ning koostöö, tugev Atlandi-ülene side säilib**

- Tugevdame kahepoolseid partnerlussuhteid kõigi ELi ja NATO liikmesriikidega ELi ja NATO suurema ühtsuse ja sidususe tagamiseks.
- Toetame ELi kaitsekoostöö arendamist, mis täiendab NATO kollektiivkaitset, osaleme aktiivselt meie julgeolekut ja võimearendust edendavates alalise struktureeritud kaitsekoostöö projektides. Prioriteediks on parandada sõjalist mobiilsust.
- Toetame tsiviilvalmisoleku ja hübriidohtudega toimetuleku võime arendamist ELis ja NATO-s ning ELi ja NATO koostöö tihendamist hübriidohtudevastases võitluses.
- Tugevdame Eesti julgeolekualaste seisukohtade tutvustamist NATO-s ja ELis ning neile toetuse saamist liikmesriikide pealinnades.
- Panustame ELi-NATO koostöö tugevdamisse, toetades ELi-NATO kontaktide tihendamist, ühise olukorrateadlikkuse suurendamist, koordineeritud võimearenduse alast tegevust ning strateegilise kommunikatsiooni võime parandamist.
- Tegutseme selle nimel, et jõuda ELi-NATO ühisõppuste läbiviimiseni.

- **Euro-Atlandi ühtne väärtusruum laieneb**

- Edendame ELi ja NATO koostööd samu väärtusi järgivate kolmandate riikidega.
- Toetame praktilist koostööd NATO avatud uste poliitika elluviimiseks.
- Toetame samu väärtusi jagavate ja liikmesustingimustele vastavate Euroopa riikide ühinemist ELiga.
- Toetame ELi ja NATO väärtustega kooskõla saavutamiseks vajalike reformide elluviimist ühineda soovivates riikides.
- Edendame ELi naabruspoliitikat, toetame ELi idapartnerite suurenevat poliitilist assotsiatsiooni ja majanduslikku integratsiooni, sh neile Euroopa perspektiivi andmist, ning panustame lõunanaabruse suunal ELi ühiste eesmärkide saavutamisse, eelkõige arengukoostöö kaudu.
- Osaleme ELi tsiviilmissioonide ettevalmistamises, korraldamises ning mehitamises.
- Pöörame eritähelepanu strateegilisele kommunikatsioonile ning digitaalsete lahenduste ja e-riigi arendamisele laienemispoliitika ja naabruspoliitika riikides, kus on selle vastu huvi.

- **Euroopa koostöise julgeoleku struktuurid tugevnevad**

- Tegutseme aktiivselt ja nähtavalt Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioonis (OSCE), et tugevdada regionaalset julgeolekut ning kaitsta inimõigusi ja põhivabadusi.
- Tegutseme OSCEs relvastuskontrolli- ja julgeolekuküsimustes seisukohtade koordineerimisel NATO liitlastega, arvestades kollektiivkaitse vajadusi.
- Panustame OSCE missioonide ja institutsioonide töösse, osaledes ka valimis- ja vaatlusmissioonidel.
- Osaleme aktiivselt NATO partnerlussuhete kujundamisel, keskendudes meie regiooni vahetult mõjutavale koostööle, milleks on NATO suhted Soome, Rootsi, Ukraina ja Gruusiaga ning dialoog Venemaaga.
- Jätkame koostööd ning partnerlust riikidega, kus osaleme tsiviil- või sõjalistel missioonidel.

HUVI: Toimiv, mõjukas ja ühtne EL

Tegevused kavandatakse ja viiakse ellu koostöös ministeeriumide ja Riigikantselei ELi sekretariaadiga. Tegevused võivad täieneda tulenevalt ELi poliitika prioriteetidest ja valdkondlikest arengukavadest.

- Osaleme tugeva ELi tuleviku kujundamisel, lähtudes selgelt määratletud rahvuslikest huvidest. Eelistame ELi arendamist aluslepingute raames, kaasates sellesse võimalikult suurt osa liikmesriike.
- Osaleme euroala tuleviku aruteludes, pidades silmas eesmärki tagada euroala stabiilsus ja usaldusväärsus ning võime lahendada kriise rahaliidu sees.
- Toetame ELi ühtse siseturu arengut ja tõhusat toimimist, soodustades innovatsiooni, digitaalsete lahenduste kasutuselevõttu ning andmete vaba liikumist, panustades kaupade ja teenuste turu ning kapitalituru arengusse, tagades isikute vaba liikumise ja seda toetava sisejulgeolekupoliitika arengu ning

kindlustades siseturu jätkusuutliku ja tasakaalustatud arengu.

- Seisame Schengeni ala toimimise eest.
- Suurendame energiajulgeolekut ja mitmekesistame energiaallikaid, selleks sünkroniseerime elektrivõrgu ELi elektrisüsteemiga ja arendame energiakandjate taristut.
- Parandame transpordiühendusi teiste Euroopa riikide ja muude maailma regioonidega.
- Tugevdame ELi ühtset toimimist ja mõjukuse kasvu rahvusvahelistes suhetes, selleks aitame kujundada ja ellu viia ELi ühist välis-, kaitse-, julgeoleku-, kaubandus- ja keskkonnapoliitikat ja koordineeritud arengukoostööpoliitikat ning humanitaarabi andmist, samuti toetame Euroopa välisteenistuse tugevdamist.
- Koostöös lähiriikidega keskendume ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika edendamisel idapartnerlusele ja suhetele Venemaaga. Panustame solidaarselt lõunapartnerlusse.
- Edendame ELi sõjalises ja mittesõjalises valdkonnas tehtavat koostööd.
- Panustame võimalikult ühtse ohupildi kujundamisse, selleks tugevdame ELi koordineerivate asutuste tööd.
- Seisame selle eest, et tugevneks kriiside ennetus ning operatiivne ja tõhus koostöö ELis kriisiolukorras
- Tagame eespool nimetatud eesmärkide saavutamiseks ministeeriumide, Riigikantselei ELi sekretariaadi, Välisministeeriumi, sh alalise esinduse ELi juures ja muude saatkondade sidustatud koostöö.

HUVI: Kahepoolsed ja regionaalsed suhted tagavad Eesti jaoks soodsa väliskeskkonna

- **Kahepoolsed liitlas- ja partnerlussuhted tugevnevad**

- Suurendame kohalolekut, sh kahepoolsete visiitide ja otsekontaktide kaudu, maailmapoliitikat mõjutavates ja majanduslikult olulistes riikides ning võimalikult paljudes NATO ja ELi liikmesriikides.
- Tihendame koostööd riikidega, kes panustavad aktiivselt meie regiooni julgeoleku ja stabiilsuse tagamisse ning NATO heidutus- ja kaitsehoiaku tugevdamisse.
- Arendame kõikehõlmavat ja süvendatud koostööd Ameerika Ühendriikidega, prioriteetselt julgeoleku (sõjaline ja küberkoostöö) ja majandus¬koostöö vallas.
- Toetame võimalikult tihedat kahepoolset ja ELi raames tehtavat koostööd Ühendkuningriigiga, seda nii välis- ja julgeolekupoliitika ning sisejulgeoleku valdkonnas, samuti kodanike õiguste tagamisel.
- Koostöö ja Eesti huvide täpsustamiseks koostame strateegiliselt oluliste riikide ja regioonide (sh regionaalsetes koostöövõrgustikes osalemise) kohta strateegiad.
- Seisame selle eest, et tugevad kahepoolsed suhted tagaks kriiside ennetuse ning operatiivse ja tõhusa koostöö kriisiolukorras.

- **Regionaalne koostöö on tihedam ja mõjukam**

- Jätkame tihedat koostööd Läänemere piirkonnas, tugevdades ühtlasi koostööd Balti riikidega piirkondlike taristu- ja energiaprojektide ning keskkonnaprojektide arendamiseks.
- Osaleme aktiivselt kolme mere algatuse koostöös. Soovime panustada ELi põhja-lõuna teljel transpordi-, energia- ja digiühenduste arendamisse ning seeläbi kolme mere riikide majandusliku konkurentsivõime, ELi ühtsuse ja julgeoleku suurendamisse ning transatlantiliste suhete edendamisse.
- Osaleme aktiivselt Põhja-Balti ja Läänemere regionaalsetes koostööformaatides Eestile olulistes valdkondades (julgeolek, energeetika, keskkond, haridus- ja teaduskoostöö, majandus ning taristu, sh e-teenused ja andmevahetus, kutsume riike liituma X-tee tuumtehnoloogia ühise arendusega).
- Tugevdame välisesindusi Läänemere regioonis, tihendame riigisisest temaatilist koordinatsiooni ning kasvatame regionaalse koostöö võimet.
- Seisame selle eest, et hästi toimiv regionaalne koostöö tagaks kriiside ennetuse ning operatiivse ja tõhusa koostöö kriisiolukorras.

- **Riskid kahepoolsetes suhetes on maandatud**

- Mõjutame koostöös liitlastega Venemaad loobuma agressioonist teiste riikide suhtes ja austama riikide suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust.
- Osaleme aktiivselt NATO ja ELi Venemaa poliitika ja koostööformaatide kujundamises tegevuste kaudu, mis tugevdavad reeglitel põhinevat rahvusvahelist korda.
- Töötame selle nimel, et suhted teiste riikidega rajaneksid selgetel lepingulistel alustel, pidades silmas õigusliku järjepidevuse põhimõtet.
- Edendame Venemaaga heanaaberlikke ja vastastikku kasulikke suhteid, sh keskkonna- ja transpordivaldkonnas. Arendame inimestevahelisi kontakte, eelkõige piiriülest koostööd turismi-, kultuuri-, haridus- ja teaduskoostöö ning keskkonnavaldkonnas.
- Tugevdame Venemaa-alast kompetentsi.

- **Suhetes maailma teiste piirkondlike jõukeskustega on Eesti huvid kaitstud**

- Otsime uusi võimalusi suhtlemiseks, koostööks ja kohalolekuks piirkondlike jõukeskustega, jäädes kindlaks oma väärtustele.
- Edendame vastastikustest huvidest lähtuvalt majandus-, kaubandus- ja logistikakoostööd.
- Edendame samameelsete riikidega majanduskoostöö kõrval ühistegevust infotehnoloogia, küberjulgeoleku, biotehnoloogia ning kõrg- ja kutsehariduse, teaduse ja kultuuri alal.

HUVI: Eesti on küberjulgeoleku eestkõneleja rahvusvahelisel tasandil

- Tugevdame küberdiplomaatia ja küberjulgeoleku valdkonna rahvusvahelise õiguse analüüsi võimet.
- Arendame ja tugevdame küberjulgeolekualgatusi ELis, NATOs, ÜROs, OSCEs ja teistes rahvusvahelistes organisatsioonides.
- Toetame ja võimendame Eesti rahvusvaheliste küberalgatuste elluviimist.
- Arendame rahvusvahelist kahepoolset küberkoostööd, järgides välis-, julgeoleku-, kaitse- ja majanduspoliitilisi prioriteete.
- Osaleme aktiivselt koos samameelsete riikidega küberruumi stabiilsuse ja riikide vastutustundliku käitumise tugevdamisel ning vastutustundetu tegevuse heidutamisel.
- Osaleme aktiivselt aruteludes rahvusvahelise õiguse kohaldumisest uutele tehnoloogiatele ning tugevdame koostöös ülikoolide ja teiste asutustega rahvusvahelise õiguse kompetentsi ning selle jätkusuutlikku arengut kübervaldkonnas.
- Edendame partnerriikide jätkusuutlikku kübervõimet ja toetame ELi küberarengukoostöö võrgustiku loomist.
- Tagame diplomaatidele süstemaatilise koolituse, et suuta kaasa rääkida kiiresti arenevates küberjulgeoleku- ja uute tehnoloogiate küsimustes.
- Loome ametkondadevahelise kübereksperti-de rotatsioonisüsteemi rahvusvahelistesse organisatsioonidesse ja võtmesaatkondadesse lähetamiseks.

EESMÄRK 1.2: Eesti panus üleilmsesse julgeolekusse, heaolusse ja kestlikku arengusse on kasvanud. Arengukoostöö ja humanitaarabi mõju ning tõhusus on laienenud

Eesmärgi saavutamist jälgime:

-|- Elanike toetus arengukoostööle ja humanitaarabi andmisele (Eurobarometer)

HUVI: Eesti arengukoostöö kavandamine ja elluviimine keskendub eelisvaldkondadele, kus Eesti on ise tulemuslikult tegutsenud.*

- Keskendume demokraatia ja õigusriigi arengule ning seeläbi aitame kaasa hea valitsemistava juurutamisele, kodanikuühiskonna ning inimõiguste, rahu ja stabiilsuse tagamisele.
- Edendame ka teisi tegevusi vastavalt sihtriigi vajadustele.
- Julgustame sihtriike rakendama laialdasemalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning e-riigi lahendusi läbivalt eri valdkondades.

HUVI: Eesti arengukoostöö keskendub prioriteetsetele sihtriikidele ning arvestab välispoliitilisi arengusuundi uute partnerite määramisel**.

- Tegutseme riigipõhiste strateegiadokumentide alusel idapartnerlusriikidele suunatud tegevuste järjepidevuse tagamiseks ja edasiarendamiseks. Need viiakse kooskõlla käesolevast arengukavast lähtuva tegevusprogrammi nelja-aastase tsükliga.
- Käsitleme Aafrika-tegevust terviklikult, arvestades välispoliitilisi arengusuundi ning Euroopa ja Aafrika partnerluse edendamist.
- Jätkame Eesti välispoliitilistest eesmärkidest ja rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevalt paindlikku reageerimist ka teiste arenguriikide, eelkõige vähim arenenud ja konfliktijärgsete riikide, arenevate saareriikide ja merepiirita arenevate riikide vajadustele.

HUVI: Tihendame koostööd teiste doonoritega

- Kasutame aktiivsemalt ELi rahastusvahendite,

---

* Arengukoostöö tegevustes lähtub Eesti OECD arenguabi komitee (DAC) väljatöötatud ametliku arenguabi kriteeriumidest.

** Arengu- ja humanitaarabi saab anda vaid OECD arenguabi komitee poolt abikõlblikuks tunnistatud riikidele.

sh mestimise ja Taiexi programmide võimalusi.
- Tihendame kahepoolset koostööd teiste rahvusvaheliste doonoritega.

HUVI: Kujundame ELi arengukoostöö ja humanitaarabi poliitikat

- Osaleme aktiivselt arengukoostöö ja humanitaarabi aruteludel ning poliitikadokumentide koostamisel, keskendume eelkõige järgmistele valdkondadele: abi tõhusus, poliitikavaldkondade sidusus, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT), humanitaarabi parem sidustamine nii elanikkonnakaitse- kui ka arengukoostööpoliitikaga, sooline võrdõiguslikkus, ränne.

HUVI: Lähtume humanitaarabi andmisel inimlikkuse, erapooletuse, sõltumatuse ja neutraalsuse põhimõttest (täpsemalt lisas 4), suurendame ennetuse osakaalu ning hoiame alal abistamisvõime.

- Pöörame tähelepanu teravatele ja pikaajalistele kriisidele. Abistamisotsuse teeme iga kriisi korral eraldi, võttes arvesse kohapealseid vajadusi, konkreetset abipalvet ning valmisolekut soovitud abi pakkuda.
- Tugevdame võimet humanitaarkriisidele reageerida. Peame oluliseks edendada militaar- ja tsiviilinstitutsioonide rahvusvahelist koostööd ja koordinatsiooni, mis võimaldab tõhusalt ühendada päästetöö, hädaabi, esmase taastamistöö ja arengukoostöö ning toetada sihtriigi jätkusuutlikku arengut.
- Aitame välja töötada uuenduslikke lahendusi humanitaarabi andmisel, keskendudes kolmele põhisuunale: loodus- või inimtegevustest põhjustatud katastroofides kannatanute päästmine ja abistamine; esmane taastamistöö ja ülesehitus; katastroofide ennetamine ja nendeks valmisoleku suurendamine.

HUVI: Ühiskonna suhtumine arengukoostöösse ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisele kaasaaitamisse on toetav

- Tõhustame kahepoolset arengukoostööd ja humanitaarabi ning üleilmseid arenguprobleeme käsitlevat teavitustegevust, et suurendada ühiskonna teadlikkust arengukoostöö ja humanitaarabi olulisusest.
- Jätkame maailmahariduse edendamise toetamist.
- Aitame tugevdada organisatsioonide suutlikkust taotleda ELi vahenditest rahastust.

HUVI: Eesti arengukoostöö poliitika kujundamise, rakendamise haldamise ja elluviimise süsteem toimib eesmärgipäraselt ja kulutõhusalt, võttes arvesse rahvusvahelist praktikat

- Eraldame arengukoostöö ja humanitaarabi poliitika kujundamise ning rakendamise haldamise, loome arengukoostöö agentuuri.
- Suurendame arengukoostöö sidusust muude poliitikavaldkondadega.

EESMÄRK 1.3: Eesti riigi maine ja mõjukus kasvab

Eesmärgi saavutamist jälgime:

-|- Riigi rahvusvaheline seotus (KOF globaalse sidususe indeks)

HUVI: Välispoliitika elluviimisel peetakse läbivalt silmas, et Eesti maine ja mõjukus kasvaks. Eesti tuntuse suurendamiseks kasutatakse väljatöötatud sõnumeid ning Eesti maine kontseptsiooni (ei algata uut ja eraldiseisvat mainekava), mille keskmes on tark inimene, e-riik ja puhas loodus.

- Toetame välispoliitika kujundamisel uuendusmeelse riigi kuvandit.
- Toetame igakülgselt Eesti kui uuendusmeelse digiriigi mainet (kooskõlas Eesti e-maine kavaga).
- Toetame Eesti kui konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonnaga ning mitmekesise ja tugeva majandusega riigi mainet.
- Toetame Eesti rikkaliku vaimse ja füüsilise kultuuripärandiga riigi mainet ning kultuurivahetuse ja kultuuridiplomaatiaga välispoliitika eesmärkide saavutamist.
- Soodustame hariduse ja teaduse rahvusvahelistumist Eesti maine kujundamisel.
- Aitame arendada ja tutvustada Eesti elu- ja töökeskkonda konkurentsivõimelisena.
- Toetame Eesti kui puhta looduskeskkonna ja kvaliteetse ning ohutu toiduga riigi mainet. Teeme selle nimel rahvusvahelist koostööd elurikkuse säilitamise ja kahjulike kliimamuutustega võitlemise vallas.
- Toetame Eesti rahvusvahelisel tasemel tule-

muslikku ja väärikat esindatust ning rahvusvahelist koostööd sporditerviklikkuse tagamisel.

- Tõkestame Eesti mainet kahjustavaid katseid ja lükkame ümber valeinformatsiooni diplomaatiliste kanalite kaudu.

EESMÄRK 1.4: Välispoliitika ja välissuhtlemine on sidusam ning teadlikkus välispoliitikast on kasvanud

Eesmärgi saavutamist jälgime järgmiste mõõdikutega:

-|- Elanikkonna teadlikkus välispoliitikast (Välisministeerium)

HUVI: Välispoliitika ja välissuhtluse suurem sidusus

- Välisministeerium hoiab ja suurendab sünergiat ministeeriumide, organisatsioonide peakorterite ning välisesinduste võrgustiku vahel, et tagada infovahetus ja Eesti ressursside maksimaalne kasutamine meie huvide kaitseks ja seisukohtade selgitamiseks.
    - o Eesti eesmärkide saavutamine eri valdkondades toimub Välisministeeriumi ja teiste ministeeriumide, Riigikantselei, alaliste esinduste ning kahepoolsete saatkondade koostöös.
    - o Ametkondade sünergia parima kasutamise eelduseks on toimiv infovahetus, sh sõlmitud ametkondlikke lepinguid ja vastastikuse mõistmise memorandumeid käsitleva info vahetus.
    - o Eesmärkide paremaks elluviimiseks tugevdame igapäevast koostööd ja infovahetust ELi ja NATO liikmesriikides asuvate alaliste esinduste ja kahepoolsete saatkondade ning Välisministeeriumi vahel, samuti teeme koostööd teiste ministeeriumidega.
    - o Suurendame välispoliitika ja muude poliitikavaldkondade sidusust.
    - o Soodustame igakülgselt asutustevahelist rotatsiooni.

HUVI: Eestil on laiapõhjaline ja pikaajaline personalipoliitika rahvusvaheliste organisatsioonide suhtes (eriti EL, NATO, ÜRO)

- Koostame ja viime ellu ametkonnaülese rahvusvahelise personalipoliitika tegevuskava, määrame kindlaks Eesti jaoks olulised ametikohad.
- Lähetame ajutiselt töötajaid ELi, NATO ja ÜRO institutsioonidesse ning teistesse rahvusvahelistesse organisatsioonidesse Eesti jaoks esmatähtsates valdkondades.
- Toetame eestlaste, sh tippjuhtide kandideerimist rahvusvahelistes organisatsioonides Eestile huvipakkuvatele ametikohtadele.
- Hoiame sidet rahvusvahelistes institutsioonides töötavate eestlastega (nt regulaarsed sidustusüritused), soodustame nende tagasipöördumist.
- Pakume rahvusvahelistesse organisatsioonidesse kandideerijatele koolitus- ja ettevalmistusteenust.

HUVI: Eesti inimesed on teadlikumad välispoliitikast ja julgeolekust.

Sest ühiskonna sidusust ja lõimitust, seeläbi ka selle kerksust ning riskikindlust, saab tugevdada ühiskonna usaldusväärse ja koordineeritud teavitamisega.

- Parandame Eesti avalikkuse teadlikkust välispoliitikast ja julgeolekust tervikliku kommunikatsioonikava alusel läbiviidavate teavitus- ja kommunikatsioonitegevustega.

HUVI: Rahvusvaheliste organisatsioonide liikmesus peab tõhusalt ning parimal moel toetama valdkondlike ja välispoliitiliste eesmärkide saavutamist

- Riigiasutused hindavad pidevalt vajadust osaleda rahvusvaheliste organisatsioonide töös ning sellega kaasnevaid liikmemakse, liikmemaksu suurus ja osalemisest tulenev reaalne kasu valdkonnapoliitikale või välispoliitikale peavad olema tasakaalus.

STRATEEGILINE SUUND 2:
VÄLISMAJANDUSPOLIITIKA TUGEVDAMINE

Olukorra analüüs

Aktiivsed välismajandussuhted toetavad avatud majanduskeskkonda, mis on Eestile kui väikse siseturuga riigile seni toonud majandusliku edukuse ja inimeste heaolu kasvu.

Maailma reeglipõhine kaubanduskord rajaneb Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) lepingutel. Eesti ettevõtjatele on välisturgudel abi ka kahepoolsetest lepingutest (sh EL) ja OECDs kokku lepitud reeglitest. Üha enam seavad maailmakaubanduses olulised riigid kahtluse alla WTO lepingute põhimõtteid ja rakendatakse protektsionistlikke meetmeid, millel on maailma majandusele selge negatiivne mõju (Rahvusvahelise Valuutafondi hinnangul -0,5% globaalsest SKPst aastaks 2020). Rahvusvahelised lepingud ja WTO pole suutnud seda tendentsi tõkestada ning WTO reeglipõhise kaubandussüsteemi toimimisvõime hoidmine on osutunud keeruliseks. Samuti on probleemiks takistused e-kaubandust käsitlevate reeglite väljatöötamisel ja andmete vaba liikumise tagamisel, üha keerulisem on leida kaubanduslepingutes tasakaalu kaubanduse ja sellega seotud muude teemade (keskkond, sotsiaalküsimused) vahel.

Uute kokkulepete kõrval on oluline, et riigid täidaksid olemasolevaid lepinguid. Rikkumised, sätete erinev tõlgendamine, üha suurenev protektsionism, vastukäivad ja täiendavad riigisisesed regulatsioonid takistavad majandustegevust ekspordiTurgudel.

Maailmamajandust mõjutab endiselt Hiina majanduse kasv. Iseloomulik on uute turgude (sh Aasia ja Aafrika riigid) kaalukuse suurenemine nii ülemaailmselt kui ka Eesti jaoks (joonised 6 ja 7). Uutel turgudel on potentsiaali Eesti IT-lahendusi pakkuvate ja muude ettevõtete toodete ja teenuste müügiks.

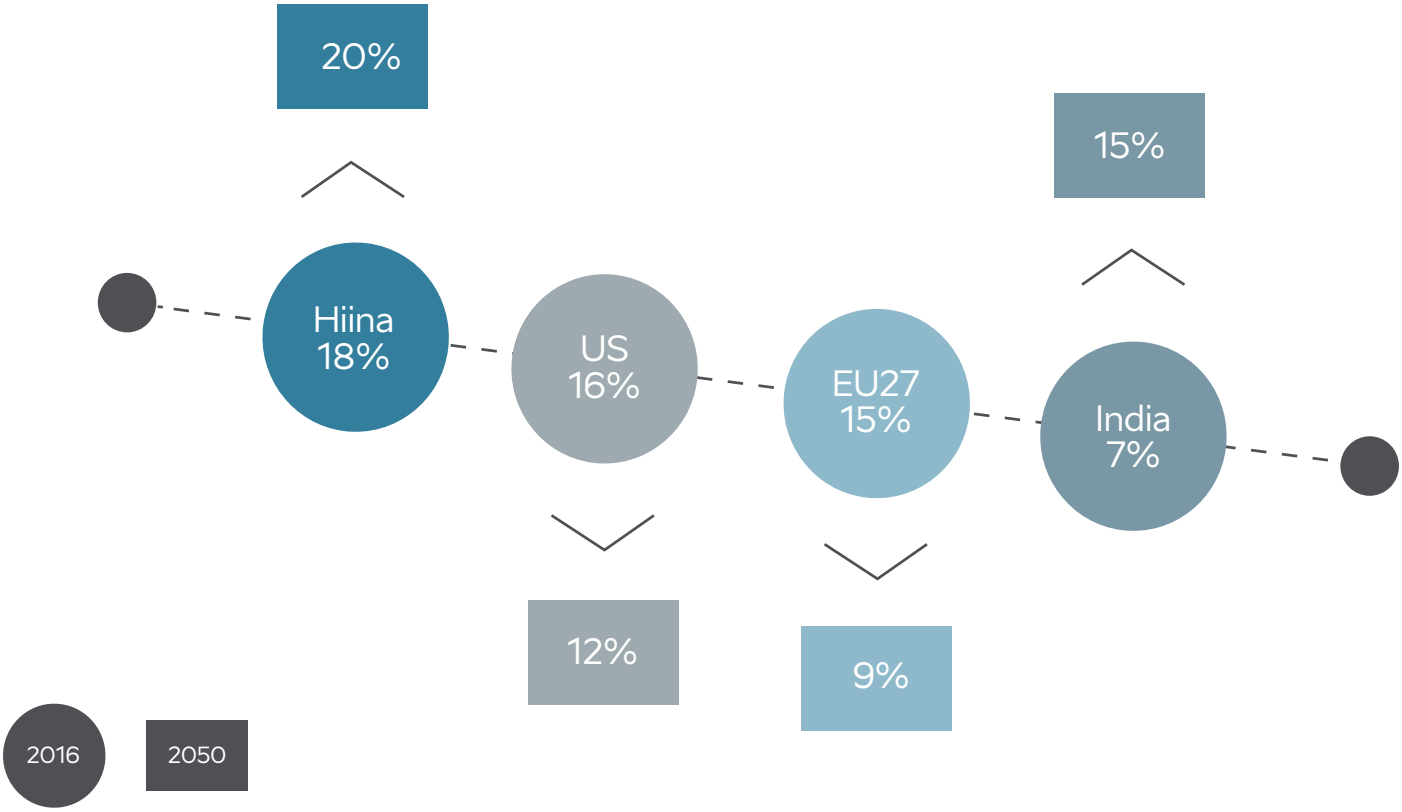

Joonis 6. Majanduse jõujooned maailmas on muutumas. EL ja USA kaotavad positsiooni Hiinale ja Indiale. Osakaal maailma SKPst 2016 ja 2050. Allikas: IMF 2016; PWC analysis for projections to 2050

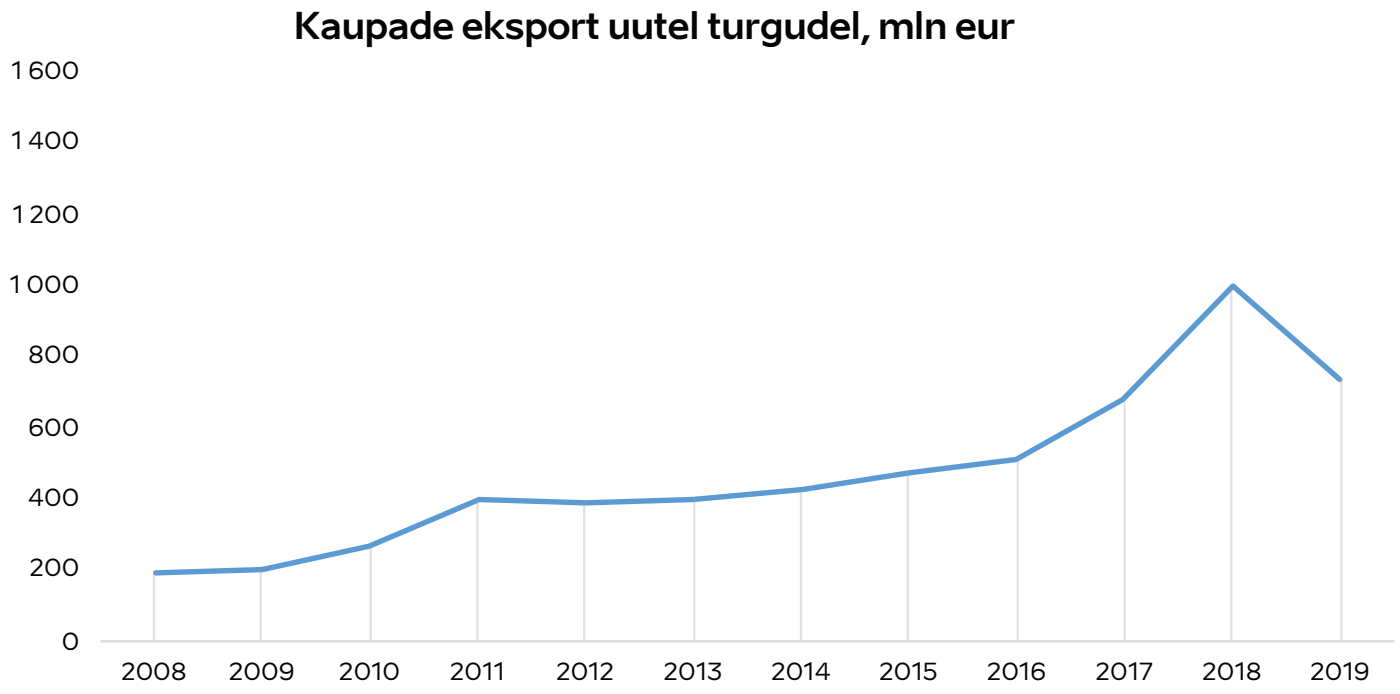

Joonis 7. Eesti kaupade eksport uutele turgudele. Allikas: Statistikaamet

Maailma suurima majandusega riigid on endiselt tugevad, vaatamata majanduse kasvutempo langusele. EL on viimase kuue aasta jooksul suutnud säilitada oma osakaalu rahvusvahelises kaubanduses.

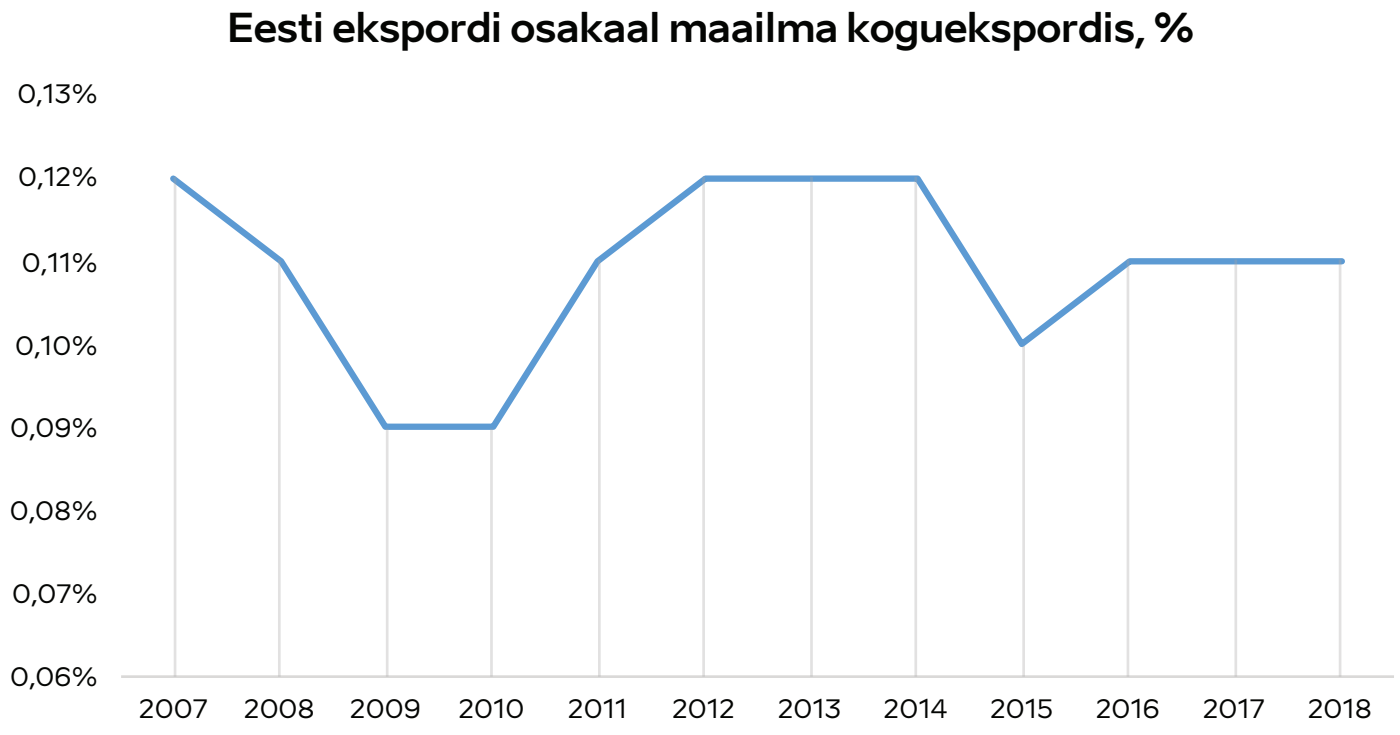

Joonis 8. Eesti ekspordi osakaal maailma kogueksportdis. Allikas: Maailmapank

Eesti eksport on viimastel aastatel mõnevõrra kasvanud ning Eesti päritolu toodete ja teenuste osatähtsus maailma kogueksportdis on püsinud stabiilne (joonis 8). Kuid jälgime tähelepanelikult COVID-19 pandeemia (2020) järelmõjusid — kuna kriisi mõjul on välisturgudel tekkinud sügav ebakindlus, siis peab riik ettevõtjatele välisturgude avamisel ja seal tegutsemisel rohkem toeks olema. Samal ajal võib nt tarneahelate ümberkujunemise käigus avaneda Eesti ettevõtetele ka uusi võimalusi.

Peamised ekspordipartnerid on Eesti naaberriigid ja suuremate turgudega riigid, nagu Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid. Üha olulisem on toetada suurema lisandväärtusega kaupade ja teenuste eksportimist. Ettevõtja jaoks on Eesti välisesindused enamasti esmaseks kontaktiks, kui on vaja lahendada tõsisemat ettevõtlusega seotud probleemi välisriigis. Meie välisesinduste, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) välisesindajate ja aukonsulite võimekust — asukohariigi turu ja tavade ning laiema poliitilise tausta tundmist — kasutavad ettevõtjad edukalt uutele turgudele sisenemisel. Kasvav huvi uute välisturgude vastu koos võimega eksportida üha kõrgema lisandväärtusega tooteid nõuab aga välisteenistuselt ja EASi välisesindajatelt valmidust pakkuda uusi tugiteenuseid. Praegune majandusdiplomaatide ja EASi välisesindajate võrgustik ei vasta selles osas ettevõtjate ootustele ega Eesti vajadustele, eriti uutele turgudele sisenemisel. Järjest enam pakuvad Eesti ettevõtetele (eriti IT-sektorile, põllumajandussaaduste tarnijaile ja toiduettevõtetele) huvi kaugemad turud (nt Aafrika ja Kagu-Aasia) ning neile pääsemiseks on sageli vaja valitsuse poolt lähetatud diplomaadi toetust.

Kaupade ja teenuste osakaal ekspordis

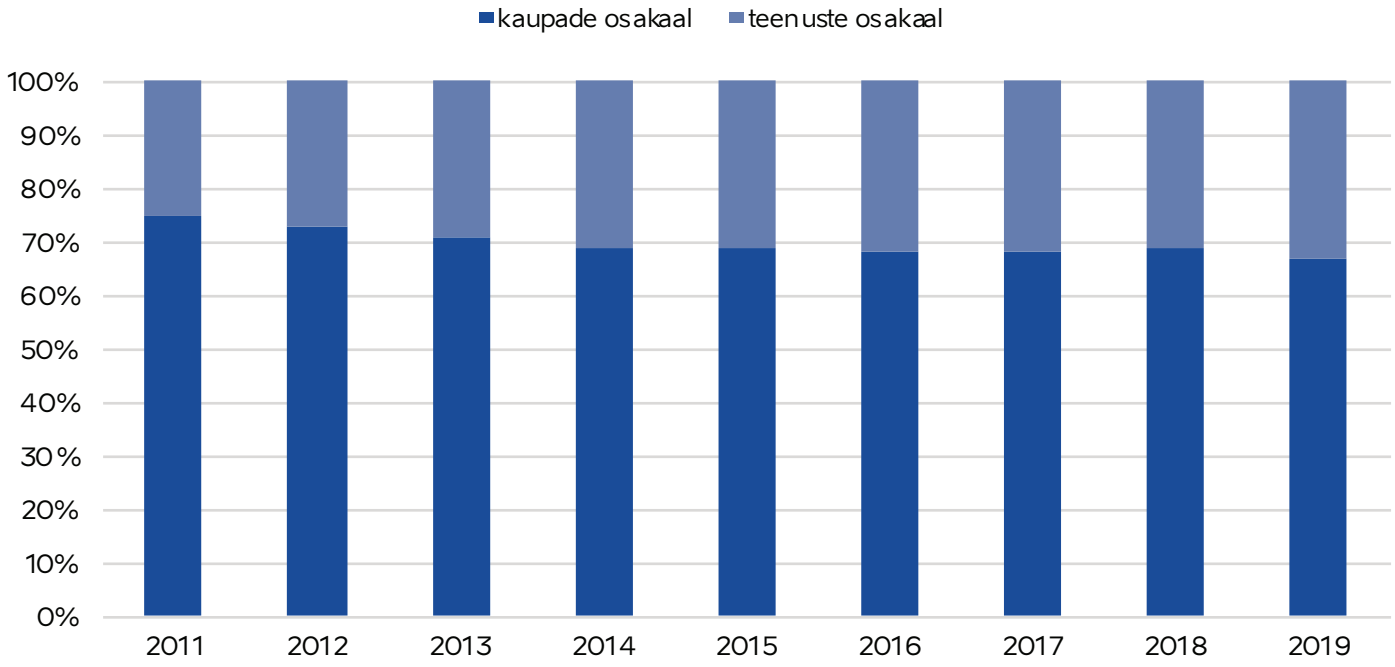

Joonis 9. Kaupade ja teenuste osakaal Eesti ekspordis (%). Allikas: Eesti Pank, Statistikaamet

Teenuste osakaal ekspordis ja digiteenuste levik suureneb, seepärast on vaja kujundada nendes valdkondades EList laiem rahvusvaheline õigusraamistik ning tagada andmete vaba liikumine. Juba praegu moodustab teenuste eksport ühe kolmandiku kogueksportidest ja kaupadega seotud teenuste hulk kasvab pidevalt.

Eesti e-riigi (sh turvaliste isikut tõendavate dokumentide ja identiteedihaldussüsteemi) ning digitaalsete teenuste vastu on huvi kogu maailmas, mistõttu on peale aktiivse osalemise üleilmse õiguskeskkonna kujundamises oluline ka diplomaatide toetus Eesti võtmeteemade tutvustamisel ning rahvusvahelise koostöö arendamisel. Riigi pakutavate e-teenuste avamine välismaistele ettevõtjatele eeskätt e-residentsuse kaudu on edendanud Eesti e-riigi kuvandit ja majanduskasvu (sh investeeringuid). Samal ajal on digitaalse isikutunnistuse väljastamisega e-residentidele märgatavalt kasvanud konsulaartoimingute maht ning välisesinduste võrgu suurus seab piiranguid e-residentsuse võimaluste kasutamisele (joonised 15 ja 16).

Majandusarengu oluline eeldus on välisinvesteeringud. Täheldatav on üleilmne konkurents ettevõtete ja välisinvesteeringute sihtriikide vahel ning kuigi otseinvesteeringute maht Eestisse on aasta-aastalt kasvanud, on see (aastail 2015—2017) tulnud reinvesteeritud ehk jaotamata kasumi arvelt, uudsete (greenfield) investeeringute maht on languses ning kahanenud Baltimaade väikseimaks. 2017. aastal tehti Eestis 13 uudset investeeringut kogumahuga 188 miljonit eurot, mis oli viimase 15 aasta madalaim tase*. Sealjuures

* World investment report

on peamine keskenduda kõrgemat lisandväärtust loovate uute välisinvesteeringute soodustamisele. Paljud arenenud majandusega riigid pööravad üha suuremat tähelepanu investeeringutega seotud julgeolekuohtudele ja koostööle teiste riikidega, et investeeringud oleksid võimalikult läbipaistvad.

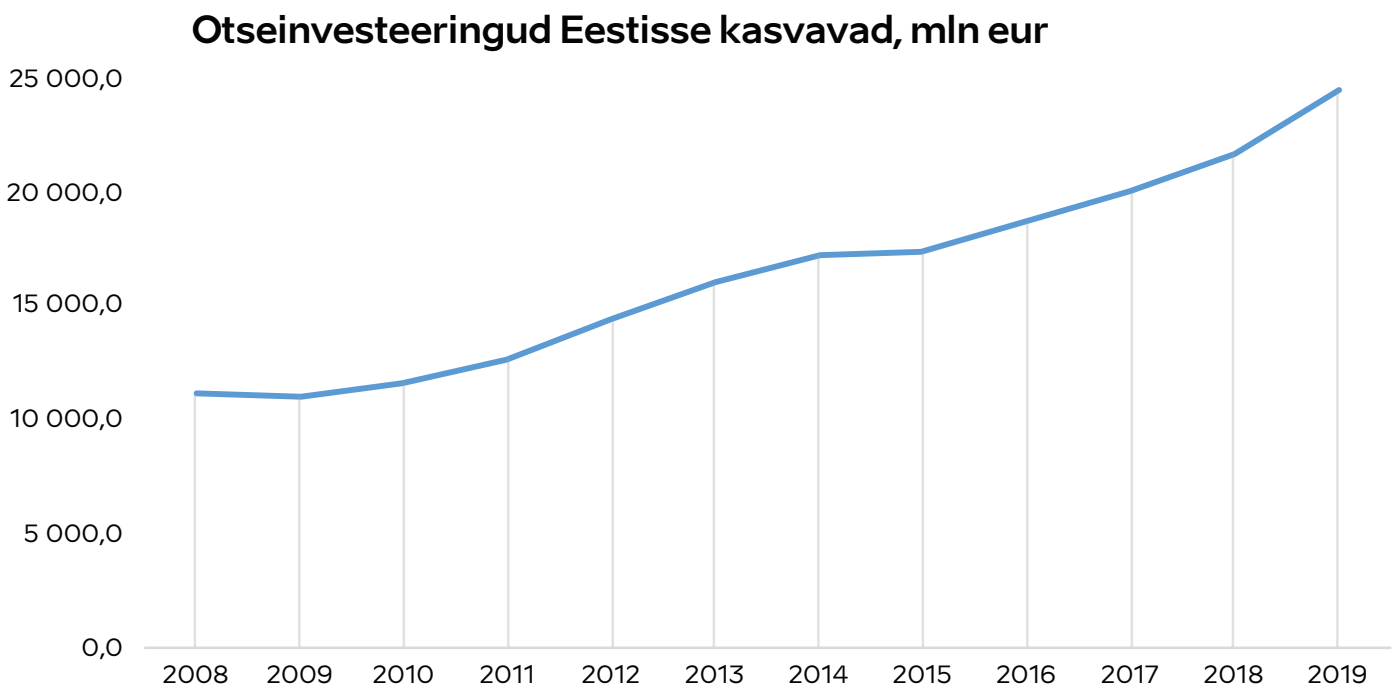

Joonis 10. Otseinvesteeringute maht Eestisse (mln eur). Allikas: Eesti Pank

Konkurentsivõimeline majanduskeskkond eeldab nüüdisaegset taristut. Eesti majandust võivad mõjutada muutused globaalsetel energiaturgudel ning ELi ja Venemaa vaheline energiatarnete sõltuvus. Lisaks on Eesti (otse)lennu- ja teised transpordiühendused muu Euroopaga endiselt ebapiisavad. Transpordivaldkonnas on tähelepanu all Rail Balticu projekt ja Peterburi rongiliini arendamine, laevandussektori konkurentsivõime tugevdamine ning energeetikavaldkonnas Baltic Connector projekt.

Eesti on olukorras, kus rahvastik vananeb ja väheneb ning vajadus töökäte järele aina suureneb. Tööjõupuudus toob omakorda kaasa surve palgakasvuks, mis aga pole kooskõlas tootlikkuse kasvuga ja mis omakorda seab ohtu ettevõtete konkurentsivõime ning majanduskasvu*. Seetõttu on eriti oluline mõelda, kuidas tagada piisav töökäte arv majandusvaldkondades, mis on kõrgema tootlikkuse potentsiaaliga. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosimissüsteem OSKA, mis analüüsib Eesti tööjõu- ja oskuste vajadust tegevus- ja ametialati, ennustab tööjõu vajaduse suurenemist ennekõike IKT, tervishoiu- ja sotsiaaltöö ning metsanduse- ja puidutööstuse valdkondades**. Rahvusvahelisel tööturul konkurentsis püsimiseks peab Eesti end samuti tutvustama atraktiivse elamis- ja töötamiskohana.*** Tööjõupakkumise suurendamiseks on muude meetmete kõrval oluline toetada eestlaste sujuvat tagasipöördumist välismaalt ning kaasata pikaajalisi töötuid tööhõivesse.

* Riigikontroll 2014; Majandus- ja Kommunikatsioonimisteerium, 2017; Eesti Pank, 2019

** Kutsekoda, 2018

*** Eesti tööturg: hetkeolukord ja tulevikuväljavaated, Arenguseire Keskus 2018. https://www.riigikogu.ee

Olukorra analüüs põhijäreldused

Kasvab vajadus ettevõtteid välisturgudel toetada, et tagada ekspordi jätkusuutlik areng ja lisandväärtuse kasv, millele aitab kaasa ettevõtete suurenev huvi uute välisturgude vastu. Eriti oluline on see muutunud globaalses keskkonnas, kus paljude ekspordiga seotud probleemide kõrval avanevad ka uued võimalused (sh võimalikud muutused tarneahelates).

Konkurentsivõime tagamiseks on oluline **arendada vajalikku taristut**, mh kaasa aidata kvaliteetsete lennuühenduste loomisele ja sellega seotud lisandväärtuse kasvule.

Koos **üleilmse konkurentsi, vabakaubanduspõhimõtete ja kehtivate rahvusvaheliste kaubandusreeglite küsimuse alla seadmisega** on tekkinud vajadus reageerida muutustele ennetavalt ja tõhusalt. Selleks on vaja arendada majandusdiplomaatia võimekust välisteenistuses ja teistes välismajandust edendavates ametkondades.

Pidevat tähelepanu vajab õige **tasakaalu leidmine majandus- ja julgeolekuhuvide vahel**.

Eesti on olukorras, kus rahvastik vananeb ja väheneb ning vajadus töökäte järele aina suureneb. Tuleb leida lahendus, **et kvalifitseeritud tööjõu nappus ei pidurdaks Eesti konkurentsivõimet ja arengut, säilitades alalhoidliku rändepoliitika põhimõtted**.

Nende järelduste alusel on sõnastatud arengukava välismajanduse eesmärgid, huvid ja tegevused nende saavutamiseks.

Välismajandus-poliitika tugevdamise eesmärgid 2030:

-|- Ekspordiks ja investeeringuteks on kõigi peamiste majanduspartneritega tagatud toimiv ja piisav lepingute baas ja rahvusvaheline reeglistik ning avatud e-teenused.
-|- Kõigil olulistel eksporditurgudel tegutsemisel ja uutele turgudele sisenemisel on ettevõtjatele tagatud Eesti välisesinduste ja EASi välisesindajate tugi.
-|- ELi siseturg toimib.
-|- Eesti eksportivatele ettevõtjatele on loodud töövahend „Ekspordi targalt".
-|- Eestisse tehtud välisinvesteeringute kasv on jätkusuutlik.
-|- Turism Eestisse kasvab.

Olulisemad poliitikamuudatused ja võime tugevdamine:

-|- Tugevdame julgeoleku ja majandushuvide tasakaalu seire võimet, et tagada välisinvesteeringute jätkusuutlik kasv.

-|- Viime ettevõtjatele mõeldud teenused uuenduslikele alustele ning e-kanalitesse („Ekspordi targalt" ja turuanalüüs), et teenus oleks lihtsamini kättesaadav ja toetaks igakülgselt ekspordi kasvu.

-|- Tagame ettevõtetele eksporditurgudel ja uutele turgudele sisenemisel majandusdiplomaatide ning digidiplomaatide toe 30 (koos EASiga) Eesti peamise ekspordipartneri juures ning olulistel uutel turgudel. Tagatud on kooskõla Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi äridiplomaatia ja EASi välisesinduste strateegiaga.

-|- Kaasame aukonsuleid ja võõrsil elavat eestlaskonda palju rohkem välismajanduse edendamisse, et parimal moel tagada Eesti huvide kaitsmine võõrsil.

-|- Laiendame Eesti välisesinduste võrku Aasiasse ja tagame esindatuse Aafrikas, et toetada meie eksportijaid uutele turgudele sisenemisel.

-|- Osutame klientidele viisateenust senisest mugavamal ning riigile tõhusamal moel.

-|- Parandame Eesti kuvandit tegevustega, mis toetavad majanduse ja julgeoleku eesmärkide täitmist.

Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused

Välismajanduse valdkonna eesmärke kavandatakse ja viiakse ellu koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning EASi, Maaelu- ja Kultuuriministeeriumi ning teiste ametkondadega ning kooskõlas valdkonda kujundavate teiste kavadega. Siin kirjeldatud meetmed ei ole kõikehõlmavad ning riigi tugi ekspordi edendamiseks on laiem (lisaks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, EASi ja teiste ametkondade meetmed). Välismajanduspoliitika eesmärkide saavutamisel on seejuures kandev roll kolmepoolsel ehk Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, EASi ning Välisministeeriumi vahelisel regulaarsel koostööl.

EESMÄRK 2.1: Eesti inimeste heaolu kasvab soodsama välismajanduskeskkonna toel, mille tagab kaubandustõkete vähendamine, ekspordi edendamine ja välisinvesteeringute jätkusuutlik kasv

Eesmärgi saavutamist jälgime järgmiste mõõdikutega:

-|- Tööjõutootlikkus ELi keskmisest (Eurostat)
-|- Otseinvesteeringute maht (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium)
-|- Eksport kolmandatesse riikidesse (Statistikaamet)

HUVI: Ettevõtetele on tagatud soodne ja usaldusväärne rahvusvaheline keskkond

- **Ekspordiks ja investeeringuteks on loodud ajakohane toimivate lepingute baas***

- Aitame kaasa, et ELi vabakaubanduslepingud oleksid sõlmitud olulise osaga maailma riikidest (joonis 11), keskendudes meetmete ajakohasusele ja ulatusele. Teenustele seatud takistuste eemaldamisel on tähelepanu e-kaubandusele.
- Aitame kaasa, et peamiste majanduspartneritega on sõlmitud välisinvesteeringute kaitse lepingud (joonis 12)** ning ettevõtjate huvid on kaitstud.
- Toetame rahvusvahelise investeerimiskohtu loomist, et tagada investoritele õiguskindlus ja vaidluste läbipaistev lahendamine.
- Tagame, et olulisemate ekspordi sihtriikidega ja uute turupotentsiaali omavate riikidega on sõlmitud topeltmaksustamise vältimise lepingud (joonis 13). Lepingute sõlmimisel peame oluliseks nende sisulist kvaliteeti. Uute lepingute algatamisel lähtume kaubandusnäitajatest (eksport, välisinvesteeringud), ettevõtjate ja välispoliitilistest huvidest (välisesindused regioonis, lepingulisi suhteid soosiv poliitiline taust, regioonipõhine lähenemine).

* Soodustame kokkulepete sõlmimist regionaalsete organisatsioonidega. Näiteks Lõuna-Aafrika arengukomitee (SADC South African Development Committee) Aafrikas, EUROMED Vahemere-äärsete riikide ühendus või Laheriikide koostöönõukogu GCC.

** Investeeringute kaitse lepingud on eeskätt Eestist (kui ELi ja OECD liikmesriigist) tehtud investeeringute õiglase kohtlemise tagamise vahend. Lisaks ettevõtete huvidele ja investeeringute mahule on nende sõlmimisel määravaks ELi õiguse põhimõtted. Kolmandate riikidega on lepingud otstarbekas sõlmida ELi tasemel, kuna ELi mõjusam läbirääkimispositsioon võimaldab tagada ELi investorite võrdse kohtlemise.

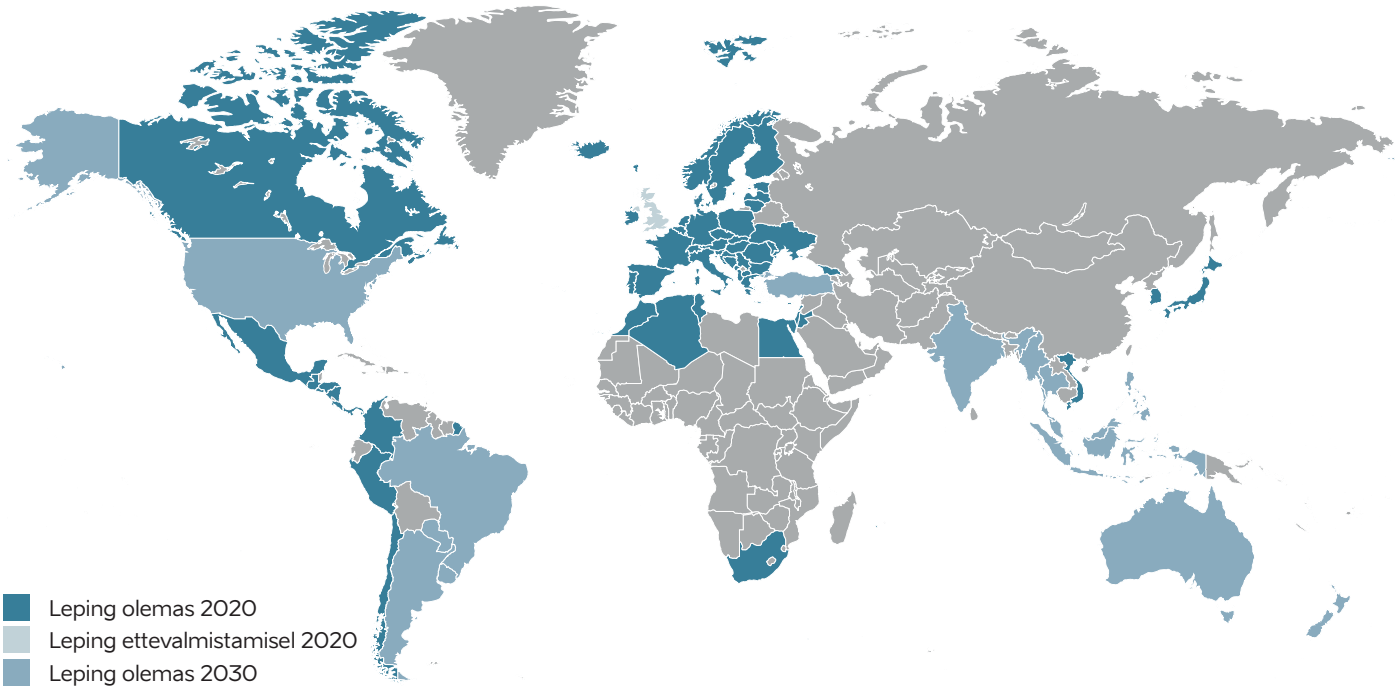

Joonis 11. Vabakaubanduslepingud. Allikas: Välisministeerium UUENDATAKSE VIIMASE INFO ALUSEL enne arengukava Vabariigi Valitsuse istungit

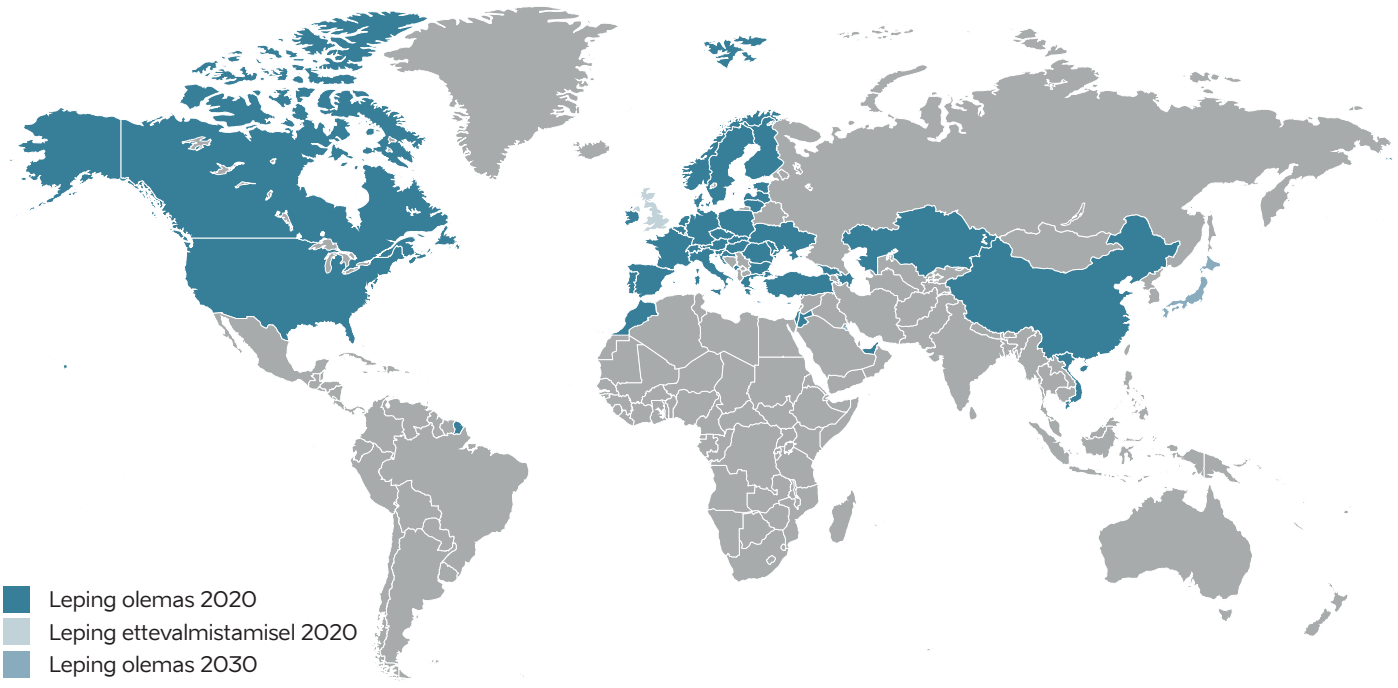

Joonis 12. Investeeringute kaitse lepingud. Allikas: Välisministeerium. UUENDATAKSE VIIMASE INFO ALUSEL enne arengukava Vabariigi Valitsuse istungit

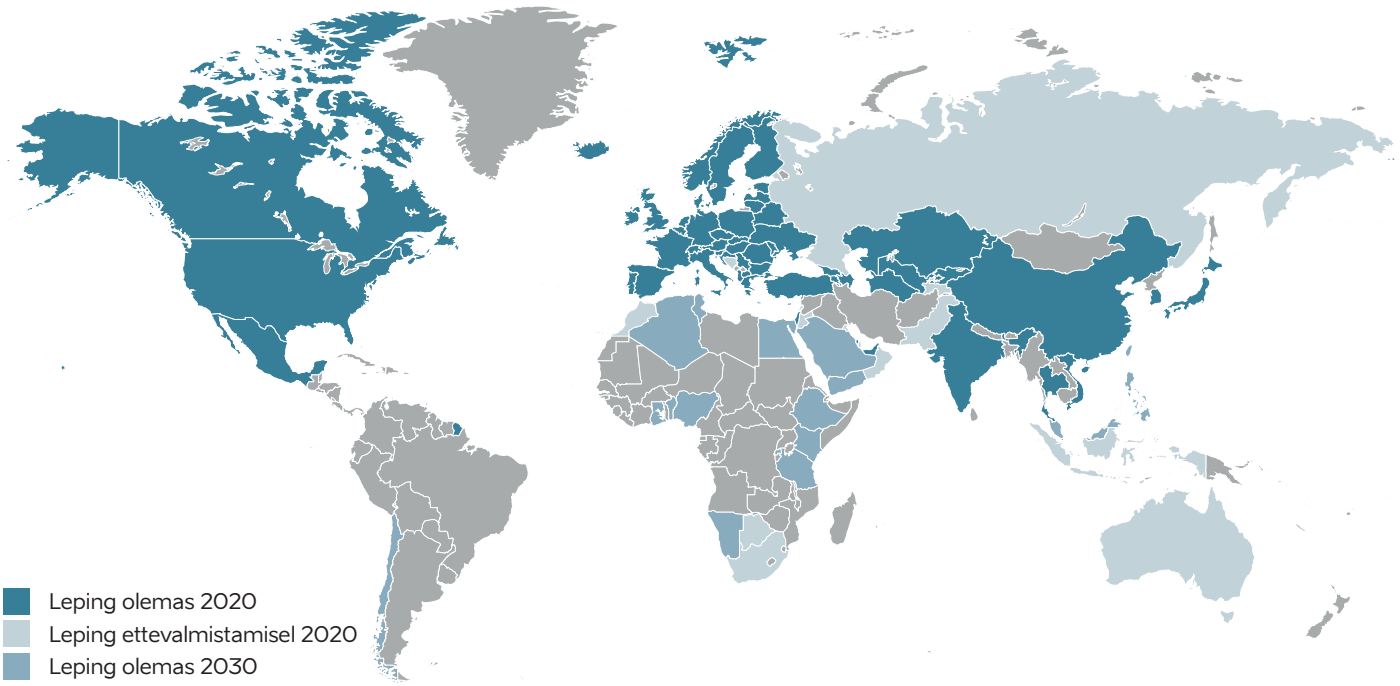

Joonis 13. Topeltmaksustamise vältimise lepingud. Allikas: Välisministeerium. UUENDATAKSE VIIMASE INFO ALUSEL enne arengukava Vabariigi Valitsuse istungit

- Sõlmime ettevõtlussektori huvides vajaduspõhiselt vastastikuse mõistmise memorandumeid riikide ning oluliste turgudega, kus sellised kokkulepped äritegevust hõlbustavad.
- Kindlustame, et meie ettevõtete jaoks oleksid majandustegevuseks vajalikud välislepingud sõlmitud kõigis valdkondades (nt transpordilepingud, energeetikalepingud, põllumajandustoodete ekspordiks vajalikud lepingud).

- **Eesti majandushuvid rahvusvahelistes organisatsioonides on kaitstud**

- Töötame selle nimel, et WTO toimiks jätkuvalt rahvusvahelise reeglipõhise kaubandussüsteemi alusena.
- Tegutseme OECDs, et parandada Eesti ja rahvusvahelist majanduskeskkonda.

- **ELi siseturu ja taristu arendamine**

- Arendame koostöös ministeeriumidega ELi siseturgu, sh digitaalset siseturgu. Selleks toetame meile olulisi algatusi ja Eesti ettevõtete lahendusi ELi siseturu väljaarendamiseks.
- Edendame toimivat digitaalset andmevahetust kõigi Eesti majanduspartneritega Euroopas. Selleks toetame andmevahetustaristu ja piiriülest (e-) teenuste arendamist Läänemere regioonis, õigusaktide ühtlustamist Põhjalas ja Baltimaades ning tihedat digikoostööd Prantsusmaa ja Saksamaaga, samuti ELi digilahenduste rakendamist idapartnerlusriikides.
- Aitame kaasa suurte taristuprojektide ja transporditeenuse arendusprojektide teostamisele.

HUVI: Tagatud on tõhus tugi Eesti ettevõtetele kaupade ja teenuste ekspordi arendamisel

- **Eesti ettevõtete eksport välisturgudele kasvab, tähelepanu keskmes on kõrge lisandväärtusega tooted ja teenused**

- Täiustame ettevõtjate toetamist tänapäevaste IT-lahenduste toel, sh vajadusel läbi täiendavate töövahendite loomise, et tagada ettevõtetele sihtturgude põhise välispoliitilise ning sektoriaalse info terviklik kättesaadavus.
- Koostame ettevõtetele välisturgudele sisenemiseks turuanalüüsi koos asukohariigi poliitilise ja kultuurilise taustaga ning nõustame ettevõtteid (sh võimalikest riskidest), ühtlasi on piirkonniti määratud eelistatud ekspordivaldkonnad.
- Korraldame välisriikides äriseminare ja üritusi, sh ärikomponendiga visiite.
- Lahendame eksportivate ettevõtete probleeme ELi siseturul ja muudel sihtturgudel.
- Pöörame tähelepanu kõrgemat lisandväärtust loovate ettevõtete ekspordi kasvu toetamisele, sh IT-ettevõtete osakaalu kasvule.
- Seisame sellest eest, et Põhja-Balti regioonis tugineks majanduskasv ennekõike uutel majandussektoritel, näiteks uuenduslikud lahendused ja iduet-

tevõtted.

- Koostame koostöös teiste ametkondade ja erasektori organisatsioonidega eksporti toetavad majandusstrateegiad olulisemate partnerriikide ja piirkondade kohta (osana riigistrateegiatest).
- Tutvustame Eestit kui atraktiivset turismimaad välisesinduste ja EASi võrgustiku, sh olulisematel turismimessidel osalemise, ning välisriikide turismivõrgustikuga koostöö arendamise kaudu.
- Kaasame aktiivsemalt aukonsuleid ja eestlaskonda võõrsil äridiplomaatilistesse tegevustesse, arvestame aukonsulite valikul senisest enam nende äridiplomaatilisi võimeid.
- Tugevdame Eesti välisesinduste majandus- ja digidiplomaatide võrgustikku ning suurendame majandusdiplomaatide arvu, lähtudes prioriteetsetest ekspordi ja välisinvesteeringute sihtriikidest ning arvestades ettevõtjate huve uutele turgudele sisenemisel (30 turul 2030, koos EASiga).
- Tagame eksportivatele või ekspordihuviga ettevõtetele riigi toe Välisministeeriumist ja EAS'st ka riikides, kus Eestil puudub välisesindus.

HUVI: Eestisse tehtavate välisinvesteeringute jätkusuutlik kasv

- Sõlmime senisest rohkem kontakte võimalike välisinvestoritega, korraldades üritusi ja tehes koostööd aukonsulitega.
- Vahendame võimalike välisinvestorite kontakte partnerasutustega.
- Tagame sujuva koostöö partnerasutustega võimalike välisinvestorite teavitamisel Eesti majanduskeskkonnast ja neile sobivate partnerite soovitamisel Eestis.
- Kindlustame, et esmakontakt Eesti riigiga on võimalikele investoritele positiivne ja tagame kontaktide jätksuutlikkuse.
- Leiame õige tasakaalu avatud majanduskeskkonna ja julgeolekuhuvide vahel kolmandatest riikidest pärit välisinvesteeringute puhul.

HUVI: Välismajandussuunaga seotud konsulaarteenused ja välisesinduste muud teenused on tõhusad ja kliendle mugavad, vastavad digiriigi mainele ning toetavad majandusarengut

- Tõhustame viisade (sh e-taotluskeskkond ja e-viisa) ja e-residentide kaartide väljastamist, kaasates selleks välisriikide asjaomaseid ja globaalseid eraettevõtteid.
- Toetame e-residentsuse programmi elluviimist ning e-residentide panuse kasvu Eesti majandusse, sh suurendades nende teadlikkust digitaalsete isikutunnistuste väljastamisega seotud toimingutest võimalike investorite või kaubanduspartneritega.
- Soodustame ja tutvustame lisaväärtust tõstvat õpi- ja tööränet Eestisse ning võimaldame taotleda pikaajalist viisat (D-viisa).
- Tihendame koostööd e-residentide võrgustikega, pakkudes neile lisaväärtust (turism, kultuur jms).

STRATEEGILINE SUUND 3:
EESTLASKONNA KAASAMINE VÕÕRSIL JA TÕHUSAD KONSULAARTEENUSED

Olukorra analüüs

Eestil on suur ja hajali paiknev kogukond võõrsil, samuti kasvab pidevalt eestlaste välisreiside arv. Sellest tulenevalt on ühest küljest oluline kaasata võõrsil elavat eesti kogukonda Eesti arengusse ja ühiskonnaellu ning toetada eestlaste tagasipöördumist, teisest küljest aga kindlustada kvaliteetsed ning kättesaadavad konsulaarteenused kõigile soovijatele ja abivajajatele. Lisaks on oluline kaasata Eestit toetavate inimeste kogukondi ja väärtustada Eestit toetavate organisatsioonide rolli Eesti maine suurendamisel ja julgeoleku tagamisel.

Peamised rahvastikutrendid on seadnud paljud Euroopa riigid, sh Eesti olukorda, kus toimub pidev ühiskonna vananemine. Pikalt kestnud rahvaarvu ja töökäte hulga suurenemine Teise maailmasõja järgse sisserände tulemusel on asendunud rahvastiku kahanemisega, mis on ühtlasi põhjustanud maksumaksjate ja maksutulust sõltuvate rühmade suhte halvenemise. Üks olulisi rahvastikuprotsesse mõjutavaid tegureid on olnud ka ränne, sh väljaränne. Nii on võõrsil elava eestlaskonna suurus käesoleval sajandil hinnanguliselt 150—200 000 inimest , see on umbes 15% riigi elanikest. See asjaolu (koos 20. sajandil asetleidnud rahvastiku ulatusliku sisserändega) teeb Eestist ühe kõige enam rändest mõjutatud riigi Euroopas. Viimastel aastatel on tagasirände toel Eesti elanike arv tõusnud (01.01.2019, Statistikaamet). Eestist lahkumine on toimunud viimase 150 aasta jooksul valdavalt kolme rändelainena, millel on olnud eri põhjused ja ajendid. Peale Eesti taasiseseisvumist alguse saanud nn kolmanda laine statistika näitab, et kõige enam lahkuvad Eestist 20—39 aastased inimesed (kõige suurema rühma moodustavad tööealised mehed), kel on erinev ja mitmekesine sotsiaalne ja majanduslik taust. Neid inimesi on peamiselt lahkuma innustanud soov parandada materiaalset elujärge, sihtriigi kõrgem elatustase, turvatunnet pakkuv sotsiaalhoolekande süsteem, paremad töö- ja õppimistingimused ning soov avardada oma silmaringi. Lahkumist on soodustanud ka taskukohased ja kättesaadavad transpordivõimalused, sotsiaalvõrgustike, e-riigi ja e-teenuste areng ning rändevõimaluste avardumine seoses isikute vaba liikumise võimaluste laiendamisega (eriti ELis). Seetõttu lahkutaksegi Eestist eelkõige kõrgesti arenenud, meist heaolu poolest paremal järjel olevatesse riikidesse Euroopas ja Põhja-Ameerikas (Eesti inimarengu aruanne 2016/2017).

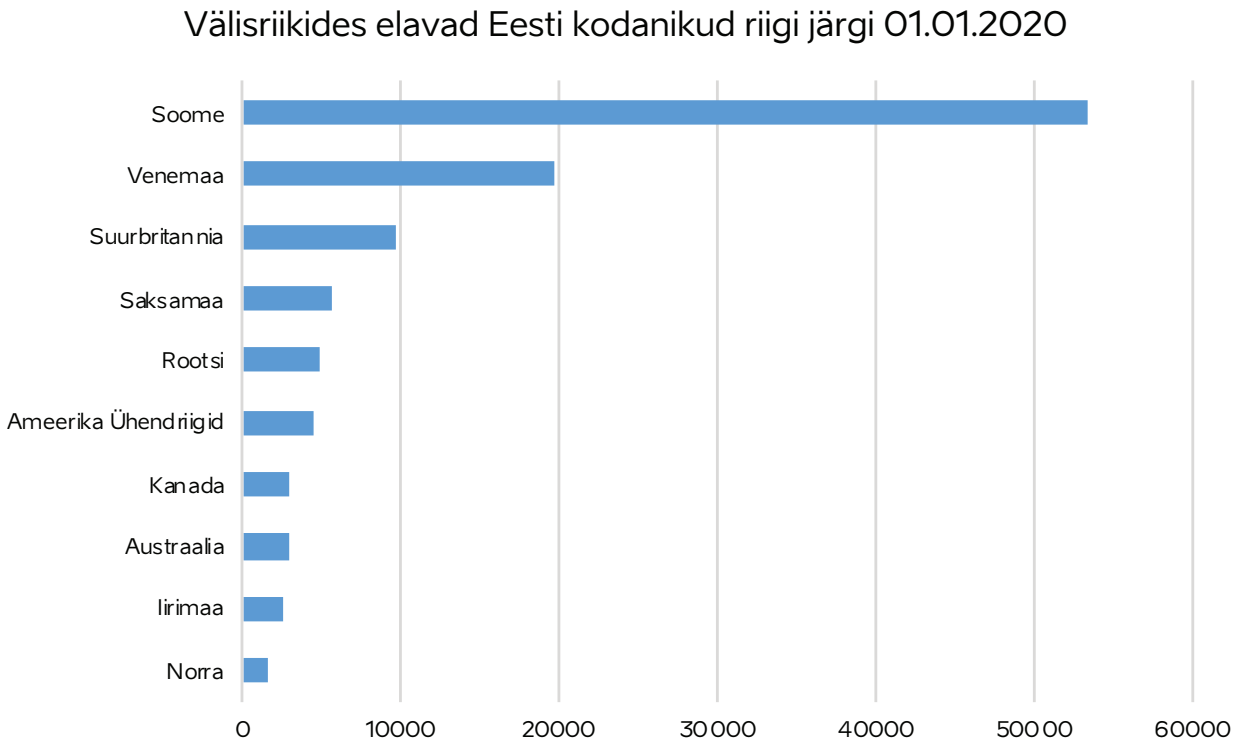

Joonis 14. Välisriikides elavate Eesti kodanike arv riigi järgi 01.01.2020. Allikas: Rahvastikuregister

Eestlaste lahkumine võõrsile kätkeb endas nii võimalusi kui ka väljakutseid. Oluline on säilitada eemalolijate tihedad kontaktid koduriigi ja -kogukonnaga, neid kodanikudiplomaatia kaudu ja muul viisil aktiivselt Eesti ühiskonna ellu ja arengusse kaasata ning soodustada võõrsil teadmisi ja kogemusi omandanud kaasmaalaste tagasipöördumist Eestisse.

Uuringud on näidanud, et võõrsil asuvad eestlased säilitavad tihedad sidemed Eestis elavate sõprade ja lähedastega ning on aktiivse kultuurisuhte ning isiklike ja erialaste võrgustike kaudu lähedalt seotud (endise) kodumaaga. Rahvuskaaslaste programmi* tagasiside kinnitab lisaks võõrsil asuva eestlaskonna kasvavat huvi panustada Eesti ühiskonna arengusse ka võõrsil olles. Selleks, neid kaasata Eesti ühiskonna arengusse ning soodustada pikemas vaates võõrsil viibivate eestlaste tagasirännet, peab kujundatav diasporaapoliitika hõlmama nii meetmeid diasporaapoliitika elluviimiseks vajaliku koordinatsioonisüsteemi ja taristu ülesehitamiseks, eelduste loomist tõhusa ja tiheda kommunikatsiooni toimimiseks võõrsil asuvate kogukondade ning kogukonna ja riigi vahel. Üle tuleb vaadata ka asjakohane õiguslik raamistik (nii riigisisene õigus kui ka isikute vaba liikumist ja võõrsil toimetulekut soodustav rahvusvaheliste lepingute baas) ning tagada ka nende meetmete piisav rahastamine. (Eesti inimarengu aruanne 2016/2017).

Eelkirjeldatu on üheks põhjuseks, et kasvanud on nõudlus avalike teenuste järele meie välisesindustes.

Eesti kodanike kõige enam kasutatav teenus välismaal on isikut tõendavate dokumentide (pass ja isikutunnistus) taotlemine välisesinduses ning kättesaamine välisesinduses või aukonsulilt (joonised 15 ja 16). Seega peavad välismaal elavad Eesti kodanikud paljudel juhtudel uue isikut tõendava dokumendi saamiseks pöörduma saatkonda või aukonsuli poole kahel korral. Arvestades meie välisesinduste väikest võrgustikku ning samas suurearvulist diasporaad, tähendab praegune lahendus paljudele inimestele reisimist nii riigisiseselt kui tihti ka teise riiki. Koostöös asjassepuutuvate asutustega on vaja leida praegusest tõhusam ning väliskogukonnale mugavam lahendus isikut tõendavate dokumentide taotlemiseks ja kättetoimetamiseks, võttes arvesse tänapäeva tehnoloogilisi võimalusi ning teiste riikide kogemust selles valdkonnas.

Konsulaarteenuste kasutus on väga kõikuv (joonis 15) ning sellest tulenevad probleemid ressursside planeerimisel. Kui Eestis pakutavate avalike teenuste puhul on ressursside planeerimine paindlikum, siis välisesinduste puhul tuleb arvestada mitme probleemiga. Ebaühtlase viisakoormuse teema on olnud päevakorral juba pikemat aega, ent alates 2015. aastast on ressursside planeerimise uueks raskuseks osutunud e-residendi digitaalse isikutunnistuse väljastamisega kaasnenud märkimisväärne teenuste tarbimise suurenemine meie välisesindustes. Praegu moodustab e-residendi digitaalse isikutunnistuse väljastamine juba üle neljandiku kõikidest konsulaarteenustest / teemat käsitletakse ka välismajanduse osas/. Seetõttu on vaja paindlikumalt ja uuendusmeelsemalt kavandada personali tööd meie välisesindustes, et tagada kiire ja meeldiv teenindus kõikidele meie välisesinduste poole pöördujatele.

* https://www.hm.ee/et/tegevused/eesti-keel-ja-voor-keeled/programmid

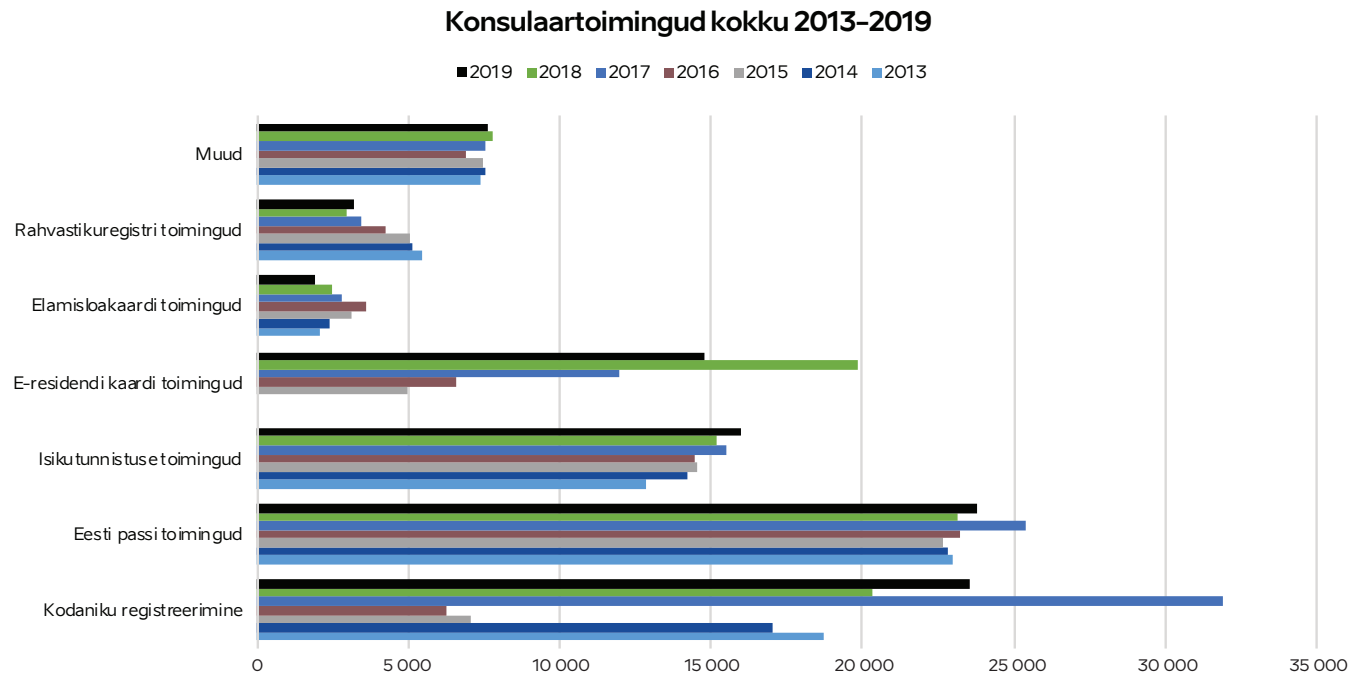

Joonis 15. Konsulaartoimingute arv. Allikas: Välisministeerium

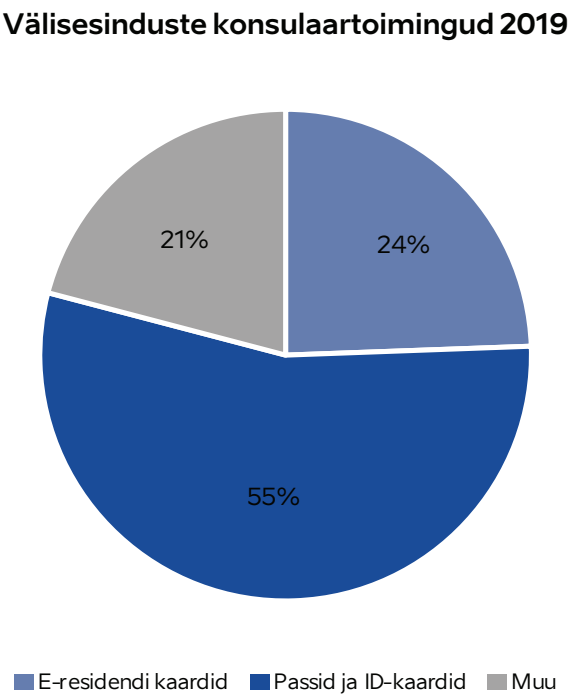

Joonis 16. Konsulaartoimingute jagunemine toiminguteks.
Allikas: Välisministeerium

Välisministeerium on tegutsenud järjekindlalt selle nimel, et suureneks riikide arv, kuhu Eesti kodanikel oleks võimalik reisida viisavabalt. 2020. aastal on Eesit kodanikele viisavabad 179 riiki ja piirkonda (Henley and Partners). Seni üha kasvanud reisimine (joonis 17) tõi kaasa suuremad ootused konsulaarabile ja selle osutamisele välisesindustes. Üha tähtsamaks on muutunud selgesti mõistetav ja reisijatele vajalik riskikommunikatsioon ning ennetustegevus. Peamine ressurss peab olema suunatud sellele, et inimesed oleksid reisideks ning võimalikeks ohuolukordadeks võimalikult hästi ette valmistatud, väldiksid liigseid riske ning teaksid, kuidas ennast tüüpolukordades ise või lähedaste abiga aidata. Konsulaarabikaasuste statistika ning pöördumiste sisu alusel ei saa ennetustegevust pidada piisavaks, kuna palju on juhtumeid, mida oleks saanud teadlikuma käitumisega vältida. Endiselt on palju kindlustuseta reisijaid, ei omata piisavat infot sihtkoha eripära kohta, reisile asutakse mittekorrektsete dokumentidega ning Välisministeeriumis registreeritakse alla 1% kõikidest reisidest.

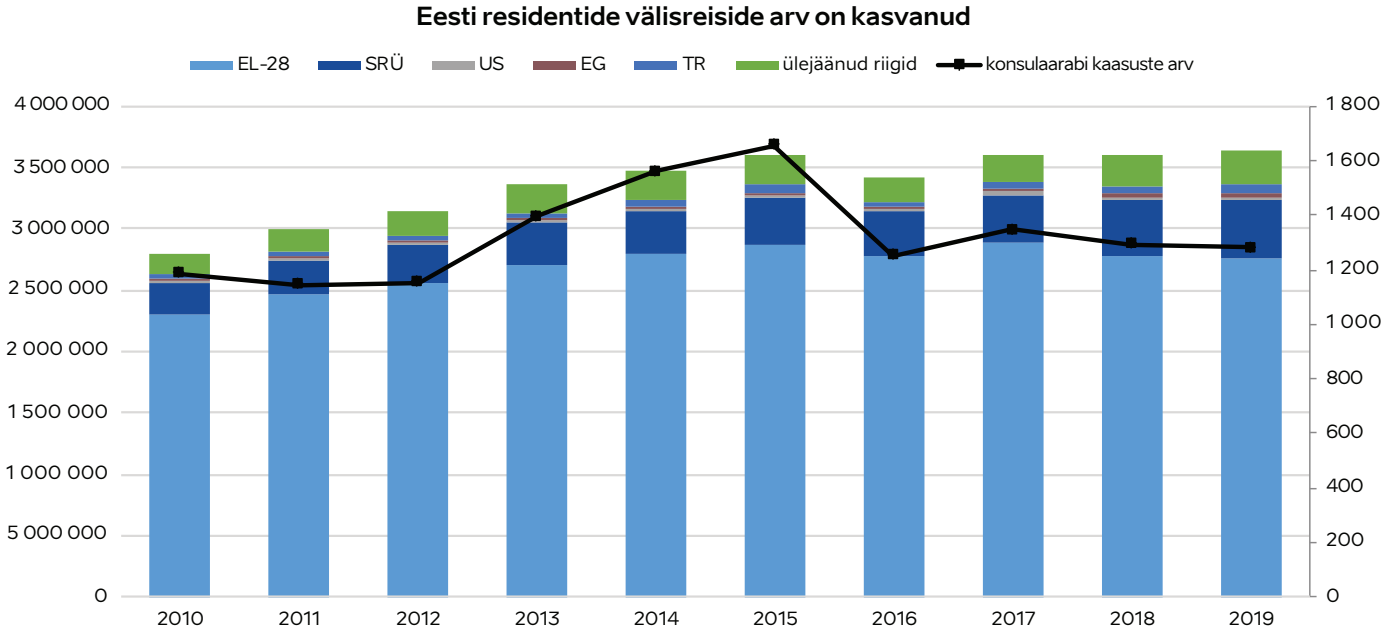

Joonis 17. Eesti residentide välisreisid ja konsulaarabi kaasused. Allikas: Eesti Pank; Välisministeerium

Reisimisega seotud teadlikkuse suurendamise valdkonnas on lisaks ennetustegevusele vaja parandada Välisministeeriumi reisiinfo andmise võimet, sest eelkõige tulenevalt meie väikesest saatkondade võrgustikust on meie võimalused saada adekvaatset infot otseallikast piiratud. Oluline on tagada, et reisiinfo oleks reisijatele kasulikum ning sellega arvestatakse rohkem, sh analüüsida võimalusi parandada info kvaliteeti, tehes ühtlasi koostööd ELi partneritega.

Euroopas ja mujal maailmas toimuvad kriisid ja terroriaktid nõuavad üha suuremat valmisolekut Eesti kodanikke kaitsta ja kriisidele kiiresti reageerida. Samuti muutuvad üha populaarsemaks reisid sihtkohtadesse, kus looduskatastroofid on tavapärased (Indoneesia, Filipiinid) või nakkushaiguste levik laialdane.

Koroonaviiruse kiire ja ettenägematu levik tõi selgelt esile vajaduse meie inimesi operatiivsemalt teavitada ning infovahetust paremini korraldada. Senine kriisiteavitus jõuab väga vähesteni, kuna oma reisi registreerib Välisministeeriumis* vaid väike osa reisijatest. Ühtlasi ei ole praegune lahendus tehnoloogiliselt jätkusuutlik, et pakkuda kriisiteavitust senisest märkimisväärselt suuremale hulgale adressaatidele. COVID-19 pandeemia (2020) ajal toimis kriisiteavitus ja kodanike abistamine seitse päeva nädalas ööpäev läbi ning abi vajati ja osutati kõigile eestimaalastele üle kogu maailma. Kahe kuu jooksul vastati 10 000 päringule, mis olid eelkõige seotud liikumispiirangute ja katkenud transpordiühendustega. Koju aidati tuhandeid kaasmaalasi. Selleks vahendati erilende, loodi erakorraline praamiühendus, väljastati arvukalt tõendeid transiitpiirkondade läbimiseks ja oldi tagasipöördujatele igati toeks.

Peamiseks ülesandeks konsulaarabivaldkonnas on leida reisil viibivatele eestlastele selline kriisiteavituse lahendus, mis võimaldaks edastada kiiresti ja tõhusalt teavet võimalikult paljudele kriisipiirkonnas viibivatele inimestele.

Olukorra analüüsi põhijäreldused

Eestil on võõrsil suur kogukond, mis küündib 200 000 inimeseni. Kasvanud ja laienenud on ka Eesti kodanike reiside arv ning sihtkohad. Sellest tulenevalt on ühest küljest oluline kaasata eestlaskonda võõrsil Eesti arengusse ja ühiskonnaellu, teisest küljest aga kindlustada kvaliteetsed ning kättesaadavad konsulaarteenused ja -abi kõigile soo¬vijatele ja abivajajatele. Sel eesmärgil kujundatakse ja viiakse ellu ühtset ning terviklikku poliitikat eestlaskonnale võõrsil, koos teiste vastutavate asutustega. Konsulaarteenuste pakkumiseks tuleb leida uuenduslikke ja kulutõhusaid lahendusi. Arengukavas on sõnastatud kodanike kaitse eesmärgid, huvid ja tegevused.

* Lühiajalise välisriigis viibimise registreerimise eesmärk on tagada konsulaarkaitse ja -abi Eesti kodanikule, kes viibib välisriigis turistina. Reisi saab registreerida Reisi Targalt kodulehe ja rakenduse vahendusel. Saadud andmeid kasutatakse vaid juhul, kui asukohariigis tekib kriisiolukord ning konsulaarabi korraldamiseks on vaja ülevaadet piirkonnas ajutiselt viibivatest kodanikest. Kriisi puhkedes informeerib välisministeerium registreerunuid SMSi või telefoni teel ning abivajaduse korral osutatakse konsulaarabi.

Eestlaskonna kaasamine võõrsil ja tõhusad konsulaarteenused ning reisimine, eesmärgid 2030:

-|- E-teenuste kasutamise osakaal võõrsil elava eestlaskonna seas kasvab.
-|- Isikut tõendava dokumendi taotlemine välisriigis on lihtne ja tõhus (st taotlemine e-keskkonnas, biomeetria hõivamine koos teiste teenustega, väljastus posti teel).
-|- Kriisiteavitus edastatakse reisijatele automaatselt, kasutades nüüdisaegseid infotehnoloogilisi lahendusi ja võimalusi.
-|- Seame sihiks, et viisavabade riikide arv kasvab.
-|- Eesti side võõrsil elava eestlaskonnaga on tugev ja rahvuskaaslaste panus ühiskonna arengusse kasvab.

Olulisemad poliitikamuudatused ja võime tugevdamine:

-|- Osutame konsulaarteenuseid klientidele senisest mugavamal ning riigile tõhusamal moel.
-|- Töötame välja uuenduslikud reisiinfo andmise ja riskikommunikatsiooni lahendused, et jõuda tõhusamalt kliendini ja tagada, et eestlased on teadlikud reisijad.
-|- Kaasame võõrsil elavat eestlaskonda rohkem ühiskonnaellu, et tagada eestlaskonna suurem side Eestiga kodanikudiplomaatia toel.

Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused

EESMÄRK 3.1: Konsulaarteenused on kodanikele hästi kättesaadavad ning inimesed on teadlikumad reisijad. Eesti side eestlaskonnaga võõrsil on tugev.

Eesmärgi poole liikumist jälgime järgmiste mõõdikutega:

-|- Eksperdihinnang konsulaarteenuste kliendisõbralikkusele, tõhususele ja vastavus e-riigi mainele (Välisministeerium)
-|- Viisavabade riikide arv (Henley and Partners)
-|- Avaliku arvamuse uuring teadliku reisimise kohta (Välisministeerium)
-|- Valimisaktiivsus (Siseministeerium, mõõdetakse valimiste toimumisel)
-|- Tagasipöördumine (Eesti Statistikaamet)

HUVI: Konsulaarteenused on kättesaadavamad, mugavamad ning vastavad e-riigi mainele.

- Toetame võõrsil elava eestlaskonna teadlikkuse kasvu e-teenustest ning isikutunnistuse omamise kasulikkusest, et teenused oleks mugavamalt kättesaadavad.
- Toetame igakülgselt võimaluste loomist, et isikut tõendavaid dokumentide saaks taotleda kodust lahkumata e-keskkonnas.
- Seisame selle eest, et välismaal elavad Eesti inimesed ei pea dokumendi kättesaamiseks enam pöörduma saatkonna poole, vaid nende väljastamine toimub posti teel.
- Toetame biomeetria hõivamiseks kliendile võimalikult mugavaid lahendusi, näiteks biomeetria hõivamine muu teenuse käigus.
- Kindlustame, et tehnilise töö vähenemisel kasvab saatkondade võime pakkuda konsulaarteenuseid mugavamalt, parandame konsulite koolitust ja suurendame selle mahtu.

HUVI: Kasvab riikide arv, kuhu Eesti kodanikud saavad reisida viisavabalt. Eesti inimesed on teadlikumad reisijad tänu tõhusale ja nüüdisaegsele ennetustegevusele. Kriisiteavitustel pakume uudseid lahendusi.

- Teeme endast oleneva, et viisavabade riikide arv Eesti kodanikele kasvaks.
- Kindlustame, et kõikidele IKT-lahendusi kasutavatele reisijatele on võimalik kiirelt ja tõhusalt saata asukohapõhiseid kriisiteavitusi üle kogu maailma.
- Tagame, et reisimisega seotud riskid ning vajalikud ennetustegevused on reisijatele laialdaselt teada, reisimise kriisiennetus on gümnaasiumi riigikaitse õppekava osaks.
- Aitame kaasa, et Euroopa välisteenistus hakkab oma delegatsioonide abiga andma liikmesriikidele igapäevast teavet reisiinfo koostamiseks. Selle tulemusena paraneb reisiinfo kvaliteet ja väheneb ohtlikesse piirkondadesse reisimine.
- Planeerime läbimõeldumalt aukonsulite määramist ning kaasamist, st tegutseme selle nimel, et aukonsulid oleksid motiveeritud; tagame neile juhendamise ja koolituse.
- Osaleme kõiki kolmandaid riike käsitleva ELi ühiste konsulaarkriisiplaanide väljatöötamisel, et tagada kriisi korral eestlaste konsulaarkaitse kõikides kolmandates riikides teiste ELi liikmesriikide kaudu.

HUVI: Eesti side võõrsil elava eestlaskonnaga* on tugev ja rahvuskaaslaste panus ühiskonna arengusse kasvab.

Tegevused kavandatakse ja viiakse ellu koostöös teiste ministeeriumidega ning kooskõlas rahvuskaaslaste poliitikat kujundavate kavadega (sh „Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava“ ning üleilmse Eesti programm programm).

- Soodustame võõrsil asuva eesti kogukonna panuse kasvu Eesti ühiskonnaellu ja arengusse kodanikudiplomaatia** kaudu, sh:

---

* Eestlaskonna all peame lisaks rahvuskaaslastele laiemalt silmas Eestit toetavaid inimesi, kogukondi ja organisatsioone, kellel on oluline roll Eesti maine suurendamisel ja julgeoleku tagamisel.

** Kodaniku võimalus aidata kujundada ja ellu viia Eesti riigi välispoliitikat.

o aitame luua ühtset ja tugevat koordinatsiooni ning vastutavatel ametkondadel rakendada teineteise tegevust toetavat diasporaapoliitikat;

o panustame välisesinduste (ja aukonsulite) tihedate suhete arendamisse ning võrgustumisse asukohariigi eesti kogukonnaga, kujundame välisesinduse kui esmase kontaktpunkti rolli.

o tagame õiguslikud võimalused ning turvalised ja kasutajasõbralikud tehnilised lahendused ühiskonnaelus osalemiseks valimiste ja osalusdemokraatia kaudu;

o kaasame eesti ettevõtjaid ja eestlaskonda võõrsil Eesti majanduseesmärkide saavutamisse, sh soodustame ja julgustame võõrsil elavate eesti ettevõtjate investeeringuid Eesti majandusse;

o soodustame võrgustike loomist ning teadmiste, kogemuste ja kontaktide vahetamist kodumaal ja võõrsil elavate teadus- ja arendustegevuses osalevate, rahvusvahelistes institutsioonides või tehnoloogiasektoris tegutsevate eestlaste vahel;

o kaasame võõrsil elavaid eesti kultuuri- ja sporditegelasi Eesti hea maine kujundamisse ja edendamisse ning Eesti kui atraktiivse äri-, turismi ja elukoha tutvustamisse maailmas.

- Toetame võõrsil elava eesti kogukonna sideme tugevdamist Eestiga ning aitame säilitada ja tugevdada eesti identiteeti asukohariigi eesti kogukonna liikmete hulgas.
- Tagame välislepingute toimivuse seire ja vajaduse korral sõlmime uusi lepinguid arvestades võõrsil elava eestlaskonna huve.

STRATEEGILINE SUUND 4 (läbiv valdkond): TUGEV VÄLISTEENISTUS

Olukorra analüüs

Tugev välisteenistus on läbiv valdkond ning siin kirjeldatud tegevused viiakse ellu ja rahastatakse eespool kirjeldatud kolme tegevussuuna kaudu.

Viimasel kümnendil on Välisministeeriumi eelarve nominaalselt mõnevõrra kasvanud, eelkõige arengukoostöö ja investeeringute summad, kuid kulude osakaal SKPst riigi eelarvestrateegiat ja riigieelarve otsuseid arvestades on muret tekitavas langustrendis.

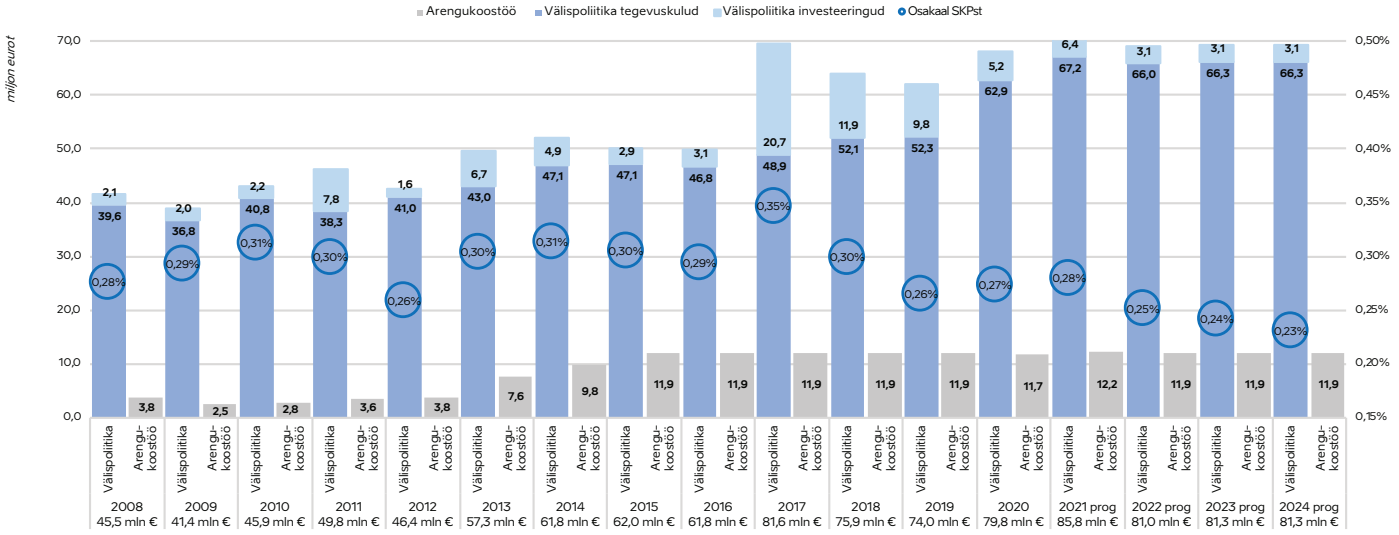

Joonis 18. Välisministeeriumi valitsemisala eelarve muutus.
Allikas: Välisministeerium

31. detsembri 2008. aasta seisuga töötas Välisministeeriumi valitsemisalas 654 inimest (taandatuna täistööajale). 31. detsembri 2019. aasta seisuga oli teenistujate arv **604*, mis on 50 võrra vähem (8%)** kui 2008. aastal. Eesti välisesindustes töötab enam kui pool (58%) kõigist Välisministeeriumi teenistujatest. Ehkki kasvanud on nii vajadus rahvusvahelises suhtluses Eesti huve kaitsta ja edendada kui ka välisesinduste arv, on töötajate arvu vähenemine tekitanud organisatsioonile raskusi (sh on esindamata terved piirkonnad ja valdkonnad).

2008. aasta lõpus oli Eesti diplomaatiliselt esindatud maailma 42 paigas, sh Pihkva talitus kui eraldi esindus. 2019. aasta alguses oli välisesindusi 47. Kogu perioodi jooksul on olnud välisesindusi suurusjärgus 42—47. Aastal 2020 on kavas avada kaks uut välisesindust (Soul ja Singapur).

* Ei arvesta tsiviilmissioonide eksperte, keda hakati lähetama Välisministeeriumi kaudu alates 2011. aastast.

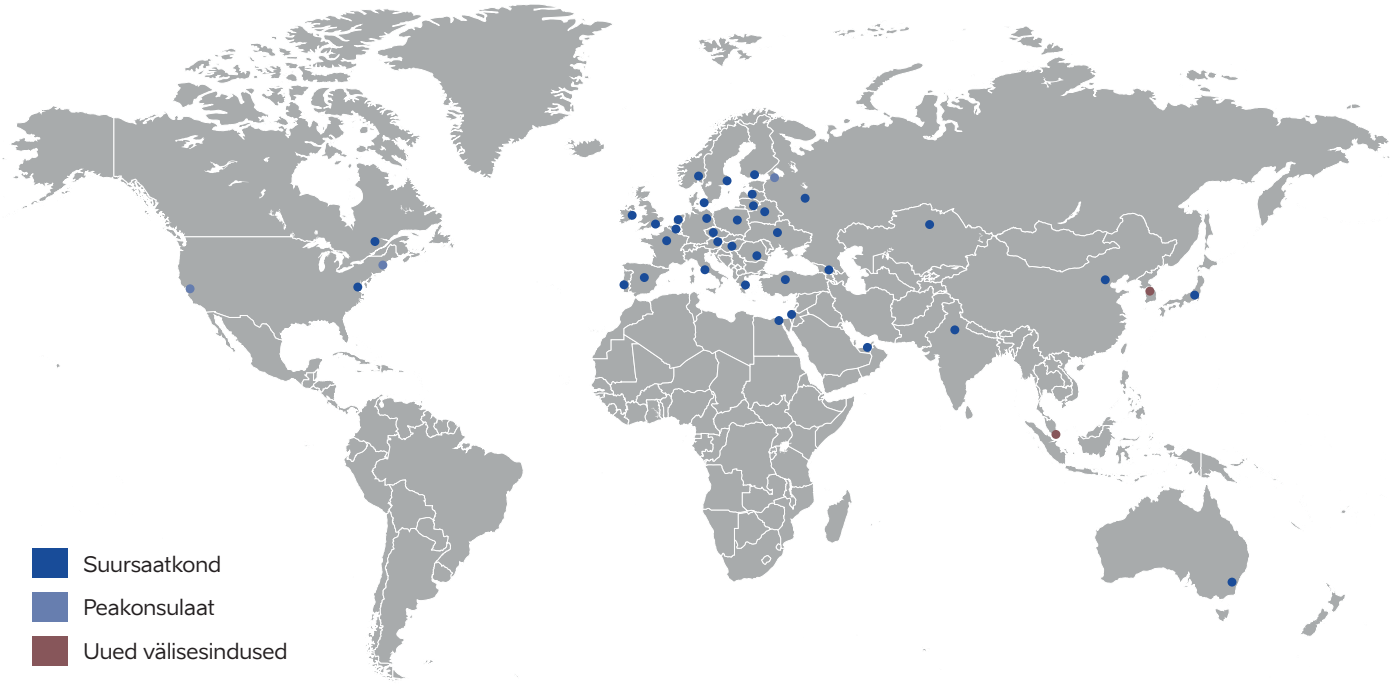

Joonis 19. Eesti välisesindused maailmakaardil

Eesti välisesinduste võrgustikku toetab Eesti aukonsulite ja EASi välisesindajate tegevus. Eestil on umbes 200 aukonsulit ligikaudu 90 riigis (2020). Välispoliitika valdkonnaülene ülesanne on meie aukonsulite võrgustiku senisest tõhusam ning Eesti huve enam arvestav kaasamine.

Olukorra analüüsi põhijäreldused

Eelnevates peatükkides käsitletud väljakutsete lahendamine eeldab välisteenistuselt kasvavat panust, et kaitsta ja edendada rahvusvahelistes suhetes Eesti huve. Silmas tuleb pidada ka uute tehnoloogiate, uute oskuste ja kompetentside ning analüüsi- ja teadmuspõhisuse olulisust välispoliitikas. Samal ajal on vaja suurendada Eesti nähtavust ja esindatust maailmas.

Viimasel kümnendil on välispoliitika valdkonna rahastamine vähenenud (osakaal riigieelarvest) ning valdkonna rahastamine ei ole jätkusuutlik. Kahjuks ei ole see kooskõlas välispoliitika kasvava osatähtsusega. Arengukavas planeeritud tegevuste elluviimiseks on koostatud arengukava maksumuse prognoos (tabel 1), mida toetab arengukava mõjuanalüüs (lisa 6).

Eesmärgid, huvid (alaeesmärgid) ja tegevused

EESMÄRK 4.1: Välisteenistus on asjatundlik ja motiveeritud ning välisesinduste võrgustik ja teenused on kooskõlas välispoliitika prioriteetidega.

Eesmärgi saavutamist jälgime:

-|- eksperdihinnang Eesti esindatusele maailmas ja teenuste kättesaadavusele välisriikides (Välisministeerium)

HUVI: Seisame selle eest, et Eesti välisteenistus suudab vaatamata väiksusele edukalt maailmapoliitikas kaasa rääkida ning Eesti huve väärikalt esindada. Selleks tugevdame Eesti välisteenistust järgmiselt:

- täiendame diplomaatide teadmisi välispoliitiliselt oluliste piirkondade tundmisel;
- laiendame küber-, majandus- ja digidiplomaatide võrgustikku;
- arendame muid võimeid, mis on vajalikud välispoliitika edukaks teostamiseks;
- kaasame välisteenistusse eri valdkondade eksperte ja suurendame välisteenistuse avatust;
- tugevdame erialaatašeede võrgustikku (kultuur, haridus, kaitse jm);
- suurendame välispoliitika analüüsi- ja teadmuspõhisust, sh kasutades selleks uudseid lahendusi (nt kratt);
- ajakohastame palgasüsteemi ja tagame pal-

gatasemete konkurentsivõimelisuse (täpsemalt personalistrateegias);
- tagame, et avatavate alaliste välisesinduste minimaalne mehitatus on kaks diplomaati ja kaks haldusteenistujat.

HUVI: Tagame, et Eesti välisesindused on seal, kus on meie julgeoleku- ja majandushuvid ning kus asub meie kogukond (vastavalt analüüsile/ kategoriseerimisele). Saavutame kohaloleku ning tugevdame välisesinduste võrgustikku:

- meie põhiliste majandus- ja julgeolekupartnerite juures, sh seni esindamata ELi pealinnades (uuenduslikud lahendused);
- piirkondades, mis on olulised eksporditurud (Euroopas) ning uued kasvavad turud (Aasias, Aafrikas), kus toetame ettevõtjaid turule sisenemisel ja seal tegutsemisel.

HUVI: Kasvatame Eesti esindatust, nähtavust ning esinduste võrgu tõhusust, selleks kasutame uuenduslikke lahendusi.

- Erinevaid võimalusi kombineerides leiame sobivaima viisi Eesti huvide edendamiseks sihtriigis:
  - o tagame, et eri ametkondade esindajad asuvad välisriigis Eesti välisesindustes koos, see võimaldab tõhusamat koordinatsiooni ja koostööd ning seeläbi paremat Eesti huvide esindatust;
- kaalume uute esinduste loomisel ja võrgu korrastamisel koospaiknemist teiste riikidega, et saavutada suuremat sünergiat ja tõhusust;
- kasutame uuenduslikke lahendusi kohaolu suurendamiseks, sh avatud esindusalad ja ajutised välisesindused ning konsulaar- ning erimissioonide suurem võimekuse;
- arendame IT ja infoturbe võimekust (vastavalt IT strateegiale), võttes kasutusele nüüdisaegsed infotehnoloogilised lahendused, mis on vajalikud välispoliitika edukaks teostamiseks ka tavaolukorrast erinevatel tingimustel;
- Eesti välisesindused toetavad arengukava strateegiliste eesmärkide saavutamist. Välisministeeriumi põhitegevuseks vajaliku kinnisvara arendamise ja haldamise põhilised suunad ning tegevused sätestatakse kinnisvarastrateegias;
- tagame, et välisesinduste paiknemise planeerimis- ja seireprotsessi osa on alati tõhususe hinnang.

HUVI: Tagame, et välispoliitikaga seotud avalikud teenused on osutatud tõhusalt ning kliendile mugavalt, sh loome ja uuendame e-kanaleid teenuse osutamiseks.

- Loome esimese riigina maailmas e-Saatkonna ning tagame sellega kohalolu igas maailma punktis.

HUVI: Seame eesmärgiks välisteenistuse jätkusuutliku rahastamise. Kõigi eespool kirjeldatud strateegiliste suundade tugevdamiseks ja eesmärkide saavutamiseks vajalikud vahendid on kavandatud arengukava maksumuse prognoosis (tabel 1).

Arengukava maksumuse prognoosi koostamisel on lähtutud riigi eelarvestrateegia piirmääradest ning lisatud arengukava eesmärkide elluviimiseks vajalikud lisavajadused (eraldi välja toodud).

(miljonites eurodes)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	**Kokku 2021–2030**
TULUD	**18,60**	**24,30**	**24,40**	**26,33**	**28,45**	**30,78**	**33,35**	**36,18**	**39,29**	**42,71**	**304,37**
sh lisatulud*	11,22	16,88	16,94	18,87	20,99	23,33	25,89	28,72	31,83	35,25	229,91
KULUD JA INVESTEERINGUD	**143,99**	**140,80**	**153,22**	**166,48**	**182,05**	**196,66**	**207,93**	**212,95**	**229,97**	**234,30**	**1868,35**
sh lisavajadus*	54,92	56,45	68,63	81,88	97,45	112,07	123,34	128,36	145,38	149,71	1018,20
Julgeoleku kindlustamine, rahvusvaheliste suhete stabiilsus, kestlik areng	**96,46**	**95,22**	**104,72**	**115,86**	**126,76**	**137,58**	**146,70**	**154,28**	**168,81**	**174,64**	**1321,03**
sh lisavajadus	38,89	43,08	53,27	64,40	75,30	86,13	95,24	102,82	117,35	123,18	799,68
Välismajandus	**33,71**	**33,38**	**35,82**	**37,45**	**41,11**	**43,99**	**45,64**	**43,74**	**45,63**	**44,52**	**404,99**
sh lisavajadus	10,08	8,73	10,31	11,94	15,60	18,48	20,13	18,22	20,12	19,01	152,60
Eestlaskond võõrsil	**13,83**	**12,21**	**12,68**	**13,16**	**14,17**	**15,08**	**15,59**	**14,94**	**15,53**	**15,14**	**142,33**
sh lisavajadus	5,95	4,64	5,06	5,54	6,55	7,46	7,97	7,32	7,91	7,52	**65,92**

Välispoliitika programm	118,65	107,90	112,29	116,89	126,75	135,20	139,97	134,08	139,57	136,08	1267,39
Arengukoostöö ja humanitaarabi programm	25,34	32,90	40,93	49,58	55,30	61,46	67,96	78,87	90,40	98,22	600,96
Välispoliitika tulemusvaldkond	143,99	140,80	153,22	166,48	182,05	196,66	207,93	212,95	229,97	234,30	1868,35

* Lisatulud ja lisavajadus on muutus võrreldes 2020 riigieelarve protsessis tehtud otsustega aastate 2020-2023 kohta. Aasta 2024 ja järgnevate aastate puhul on lisatulude ja lisavajaduse leidmisel lähtutud 2023. aasta vahendite mahust.

Tabel 1. Arengukava maksumuse prognoos

5. VÄLISPOLIITIKA VALDKONNA MÕÕDIKUD

Käesolevaga on esitatud ülevaade kõigist arengukava eesmärkide mõõdikutest ning neile seatud sihttasemetest. Täpsem ülevaade koos mõõdikute kirjeldustega on Lisas 5.

Mõõdik (arengukava üldeesmärk)	Algtase	2023	2030
Eksperdihinnang regionaalsele julgeolekule Allikas: Välisministeerium	stabiilne	stabiilne	stabiilne
EL-i ühtekuuluvuse indeks Allikas: ECFR EU Cohesion Monitor	6,8 (2018)	≥6,8	≥6,8
Eesti positsioon konkurentsivõime edetabelis Allikas: Maailma Majandusfoorum	31 (2019)	pareneb	25
Eesti kohaolu ja mõju maailmas. Positsioon edetabelis väikeriikide seas/ üldjärjestuses Allikas: Elcano	11/84 (2018)	≤ 11/84	≤ 11/84
Arengukoostöö osakaal RKTsse Allikas: (OECD DAC)	0,13% (2019)	0,23%	0,33%
Mõõdik (1.1 julgeolek ja rahvusvaheliste suhete stabiilsus)	**Algtase**	**2023**	**2030**
Eesti inimeste toetus ELile Allikas: Eurobaromeeter	74% (2019)	≥74%	≥74%
Eesti inimeste toetus NATO-le Allikas: Kaitseministeerium	74% (2019)	≥74%	≥74%
Eesti võime luua koalitsioone ELis Allikas: European Council on Foreign Relations (ECFR)	12 (2019)	≤ 12	≤ 12
Positsioon küberjulgeoleku edetabelis Allikas: National Cyber Security Index edetabelis	3 (2020)	1	1
Mõõdik (1.2 kestlik areng ja arengukoostöö)	**Algtase**	**2023**	**2030**
Elanike toetus arengukoostööle ja humanitaarabi andmisel Allikas: Eurobaromeeter	68% (2018)	≥68%	≥68%
Mõõdik (1.3 riigi maine ja mõjukus)	**Algtase**	**2023**	**2030**
Riigi rahvusvaheline seotus (üldpositisoon/ poliitiline seotus) Allikas: KOF (ETH Zürich)	18/ 54 (2019)	≤ 18/ 54	≤ 18/ 54

Mõõdik (1.4 teadlikkus välispoliitikast)	Algtase	2023	2030
Elanikkonna teadlikkus välispoliitikast Allikas: Välisministeerium	76% (2019)	≥76%	≥76%
Mõõdik (2.1 välismajandus)	**Algtase**	**2023**	**2030**
Tööjõutootlikkus ELi keskmisest Allikas: Eurostat	80% (2019)	87%	100%
Otseinvesteeringute jätkusuutlik kasv Allikas: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Eesti Pank	21 mld (2018)	≥21 mld	≥21 mld
Eksport kolmandatesse riikidesse Allikas: Statistikaamet	4,8% (2019)	≥4,80%	7,20%
Mõõdik (3.1 eestlaskond võõrsil)	**Algtase**	**2023**	**2030**
Eksperdihinnang konsulaarteenuste kliendisõbralikkusele ja vastavus e-riigi mainele Allikas: Välisministeerium	45% (2020)	55%	100%
Viisavabade riikide arv Allikas: Henley and Partners	179 (2019)	≥179	≥179
Avaliku arvamuse uuring teadliku reisimise kohta Allikas: Välisministeerium	siht-taseme määrame 2020.a uuringu-ga	täpsus-tame	täpsus-tame
Väliseestlaste valimisaktiivsus Allikas: Siseministeerium ja Välisministeerium, mõõdetakse valimiste toimumisel	8,30% (2019)	≥8,30%	≥8,30%
Eestis sündinud isikute tagasipöördumine Allikas: Statistikaamet	3,2% (2019)	≥3,20%	≥3,20%
Mõõdik (4.1 tugev välisteenistus)	**Algtase**	**2023**	**2030**
Eksperdihinnang Eesti esindatusele maailmas ja teenuste kättesaada-vusele välisriikides Allikas: Välisministeerium	64% (2019)	80%	100%